

PS II.

170

ANUL I.

Nr. 3—4

MARTIE—APRILIE 1944

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

CARANSEBEȘ, 1944

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE, CARANSEBEȘ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

SUB PATRONAJUL

P. S. S. EPISCOPULUI VENIAMIN AL CARANSEBEȘULUI

Redactor:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ
Academia teologică, Caransebeș

A P A R E L U N A R

Administrator:

Prof. TEODOR ROȘCA
Cășieria Diecezană, Caransebeș

Înscrișă în Registrul publicațiilor periodice la Tribunalul Caransebeș, Nr. 4—1944.

CUPRINSUL :

REDACȚIA :

Prof. C. RUDNEANU :

Prof. Dr. Gh. COTOȘMAN :

Prof. V. TURCAN :

Prof. Dr. P. REZUȘ :

Pr. NICHIFOR,

Prof. T. ROȘCA :

Prof. Dr. P. REZUȘ :

Prof. Dr. P. REZUȘ :

Prof. Dr. P. REZUȘ,

Prot. Z. MUNTEANU,

Diac. N. CORNEANU :

P. R. :

P. R., V. T. :

Destinul preoției

Morala naturală și cea supranaturală

Din istoria contemporană a eparhiei Caransebeșului

Șagunismul

Antichități caransebeșene

PROBLEME ACTUALE : *Întăietatea la slujbe în sobor a clericilor de rang egal, Apel*

COMENTARII : *Atitudinile ortodoxe, Biserica în fața păcii, O catedră de filosofie creștină la Facultățile de litere și filosofie, Limba liturgică*

PORTRETE ORTODOXE : *Arhiereul Filaret Musta*

RECENSII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE : *Catastivul de hirotonii al episcopiei Rădăușului pe anii 1757—1782, Introducere în Teologia pastorală, Memoriale vitae sacerdotalis în trad. rom., Iubirea față de aproapele, Sf. Scriptură și interpretarea ei în opera sf. Ioan Hrisostom, Filosofia creștină, Les plus belles pages de Pasteur.*

NOTE : *Cuprinsul Altarului Banatului, Un congres al profesorilor de teologie*

CONCURS DE PREDICI — condițiuni

CRONICA : *Activitate eparhială, Alegeri de noi episcopi, † I. Simionescu, Prof. D. Gusti, Copiii Franței, Prof. T. Roșca, etc.*

REDACȚIONALE

PTV 2816
PS III 316

PS II 170

Anul I

Martie—Aprilie 1944

Nr. 3—4

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

Destinul preoției

MOTTO : „Vă vor scoate pe voi
din biserici.” 10, 16, 21

Nesfârșita frământare a zilelor ce le trăim pune în adevărată sa lumină o întreagă clasă socială: *preoțimea*.

Aureolată cu nimbul mucenicieii pe întinsurile împărăției țarilor de altă dată; stavilă și zid nebiruit ridicat împotriva tuturor apelor tulburi, ce amenință astăzi întreaga civilizație și cultură europeană; singurul organism social sănătos, care ferește dela „stricăciune” întreaga umanitate, preoțimea creștină, dela ierarhii cei mai supremi până la umilii monahi și însinguratele ave ale pustiurilor, stă înălțată pe baricadele ridicate de sfânta Biserică împotriva necredinței și barbariei moderne și luptă fără preget și fără odihnă.

Luptătoare pe imensul front al rugăciunii, pe spiritualul front al implorării harului și milelor lui Dumnezeu, pe nevăzutul front al tuturor puterilor sufletești, revărsate în inimile bunilor credincioși și bunilor Români, preoțimea stă, cu timp și fără timp, la datoria sa de păstorire a turmei duhovnicești creștine...

Preoția, cea mai nobilă și mai aleasă dintre toate profesiunile libere umane; cea mai desăvârșită chemare spre muncă curată și dragoste pururea izvoritoare din apostolia ei fără seamăn; cea mai supremă lucrare dintre câte le poate săvârși o ființă

omenească pe altarul unei vieți întregi, preoția este o jertfă continuă adusă la picioarele Domnului nostru Iisus Hristos, palpitând fără ogoiu în sângele marilor dureri, marilor renunțări și marilor iubiri pentru seamăn și pentru Dumnezeu.

Preoția zilelor noastre se adeverește a fi neconținută chemare la jertfă; preoții zilelor noastre se adevăresc a fi, din ce în ce mai luminos, sacrificății omenirii de astăzi și de totdeauna...

Domnul nostru Iisus Hristos este prototipul preotului Noului Testament și inima preoției creștine; El, cel dintâi, se jertfește pe cruce, sigilând mărturia Lui cu moartea; tot El a prevenit pe toți preoții viitorului creștin de adevărata față a vremurilor și oamenilor ce vor intra în orbita creștinismului.

Aceste vremuri s'au împlinit...

Pretutindeni, unde necredința a câștigat vreo poziție, sau unde ea a pătruns în interiorul cetății, cel dintâi atac, cu armele cele mai perfide și mai periculoase, l-a dat împotriva preoției.

Preoțimea, această moștenitoare a celor mai sublime adevăruri și a celor mai nobile virtuți, trebuia nimicită, cu orice mijloace, pentru ca răul să poată propăși, păcatul să poată înflori, iar disoluția socială să poată progresa.

În Rusia pravoslavnică cel dintâi glas, care a amuțit în calea barbariei bolșevice, a fost glasul preoției; această imensă țară ascunde în pământurile sale sute de mii și milioane de martiri creștini preoți, episcopi și mitropoliți...

În Spania, comunismul a dat cel mai înverșunat atac împotriva bisericilor și mănăstirilor; și într'această țară martirii, dintre ierarhi, preoți și călugări se numără cu miile...

În Franța, disoluția și anarhia internă au căutat să innăbușe dela început glasul îndurerat al Bisericii și al preoției, împotriva căroră s'a făcut cea mai rușinoasă și mai inumană propagandă...

Dar, unde nu s'a lovit sau nu se lovește, cu mișelie, nu cu intenții bune, în preoție? Europa este plină de cele mai subversive curente; cele mai distrugătoare și mai păgâne idei și sisteme de gândire circulă peste tot, oricine vrea poate lua în

derâdere și contesta orice drept la existență acestei categorii sociale de oameni!!

Ochelarii necredinței și ai indiferentismului religios modern, prin care este privită, cel mai adesea, preoțimea, sunt ochelarii comunismului și ochelarii francmasoneriei, ascunși pretutindeni și peste tot...

Comunismul și francmasoneria își află culcuș cald unde nici nu gândește omul modern; ea locuiește după paravanul tuturor concepțiilor materialiste, evoluționiste, sociologice astăzi la modă; ea transpiră prin toți porii genialelor și originalelor sisteme filosofice; ea însuflețește toate sectele religioase contemporane, care din combaterea ortodoxiei și dușmănirea preoțimei și-au făcut un titlu de laudă și o armă de propagandă demagogică....

Lovit în față de cele mai injurioase afirmații filosofice și cele mai nerușinate susțineri științifice materialiste și deterministe, preotul trebuie să-și întindă amândoi obrazii, el nu poate răspunde la injurie printr'o altă injurie, printr'o altă lovitură tot atât de odioasă...

Calomniat, ca „spoliator al ignoranței populare“, ca „profitor al poporului“, ca „parazit al muncitorimii“, preotul trebuie să-și jertfească, spre binele celor ce-l calomniază, toată munca sa, toată sănătatea sa și de multe ori și viața...

Lovit și înjurat, calomniat și batjocorit, persecutat și chinuit, și de atâtea ori omorât pentru Hristos, preotul modern, de pe toate întinsurile lumii acesteia, neconținut se roagă, neconținut binecuvântă...

Deasupra lui se înalță umbra ocrotitoare a Aceluia ce-a zis: „*Îndrăzniți, căci Eu am biruit lumea!*“

REDACTIA

MORALA NATURALĂ ȘI CEA SUPRANATURALĂ

Delacroix în câteva conferințe ale sale se ocupă de idealul creștin, afirmând, că deasupra naturii umane și a lucrurilor naturale, se suprapune ideea unei domnii supranaturale.

Natura sufletului religios nu ne spune altfel.

Omul, după religie, are o origine și un destin supranatural.

Destinul său e deasupra lumii acesteia. Împărăția sa nu-i din lumea aceasta. Și într'adevăr dacă analizăm aceste cuvinte, observăm, că viața adevărată, e viața eternă, nu cea efemeră pe care o trăim. Această viață începe abia în ceruri, în mijlocul celor fericiți, în împărăția lui Dumnezeu. De aceea omul fiind în viață are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu, și-l primește prin harul divin, care în sufletul omului, primește o valoare deosebită, în mod special al creștinului. Condiția esențială a unei vieți de trăire divină, este *sufletul* și *harul divin*, indispensabile oricărui creștin, natura umană fiind slabă și păcătoasă.

În ochii omului religios *dragostea* are o valoare tot atât de mare, fiindcă creația omului nu este decât o creatură a lui Dumnezeu, care trebuie să aspire spre El, iar dragostea de oameni și puterea ei, își are originea în dragostea de Dumnezeu. Delacroix, se întreabă de unde vine această viață supranaturală? Cum a apărut și cum s'a stabilit în istorie? Grecii, spune el — au inventat trei mari soluții privitor la problema vieții religioase. *Religia olimpică*, e marea religie a Greciei, lumea zeilor luminoși, cari guvernează viața umană: Zeus și întreaga familie stabilită pe Olimp.

Poetul îi zărește câteodată, iar credinciosul dând la oparte perdeaua privește nestingherit aventurile lor. Practica acestei religii e admisă de cetate, cetățeanul își afirmă la rândul său credința sa civică, ascultarea față de legile cetății, ale Statului, și trebuința de a comunica cu cineva care să-l depășească. Religie foarte frumoasă, încântătoare, plină de legende divine, și care-i în anumite cazuri o divinizare a naturii umane.

În al doilea rând vine *idealul filosofilor*, înțeleptul care e conceput de Platon, Aristotel și Stoici. Aci natura umană e așezată în natura universală, omul nu trăiește într-o lume divină, ci viața se dezvoltă de om în lumea rațiunii. Peste tot în antichitate omul se pierde într-o lume a forțelor supranaturale și totdeauna pe solul grecesc, în școlile filosofice el ia cunoștință de ceea ce era și ceea ce va fi destinul său. Grecii au creat o morală rațională și'n același timp se dezvoltă matematicile, întrebuițând rațiunea ca prim factor al existenței. Această idee de om, de umanitate, o va regăsi Renașterea, cu umanității ei. Renașterea l-a descoperit pe omul, pe care Grecii l-au inventat.

A treia temă a înțelepciunii antice, este cea arzătoare, religioasă și profană, profund tulburătoare. Religia olimpică și frumoasă era prea senină și plăcută, e a poezilor, a sufletelor senine, pe cari mizeriile acestei vieți n'au atins o. Dar în Grecia despre care vorbim, care-i atât de luminoasă, de calmă, de senină, mai exista și o profundă preocupare a sufletelor privitoare la destinul, mizeria umană, o problemă a mântuirii.

Aceste curente filosofice le găsim în numeroasele secte religioase, culte secrete, la orfeo-pitagorei, în misterele dela Eleusis și aproape în toată lumea orientală, care invadase Grecia și imperiul roman, în timpul declinului.

Aceste culte streine se numesc *mistere*, ele s'au instalat la Roma, și veniau din Grecia, Egipt, Siria, Persia, toate au acelaș substrat și subiect comun: mizeria, strămtorarea și distrugerea umană, idee, pe care Dumnezeu sacrificat, și Mântuitor, îi conducea pe oameni la *nemurire și fericire*. Delacroix se întreabă, cum a putut învinge creștinismul lumea greco-romană a păgânismului? Aci, el greșeste, când afirmă, că ideile creștine s'au născut în lumea greco-romană, fiindcă ideile creștine, sunt născute în altă lume, iar originea dogmelor creștine nu trebuie căutată în practicele și viața religioasă a lumii antice. Omului înțelept antic îi succede omul durerii, al misterului, care se închină în fața unui Dumnezeu real — Dumnezeu Mântuitor, deosebit de cel păgân. Eroarea aceasta o fac cei mai mulți istorici și filosofi religioși.

Creștinul trăiește în lumea supranaturală, gândul și viața lui se îndreaptă spre Dumnezeu, și lumea revelației. Virtuțile, omul comun nu le cunoaște, dar creștinul le cultivă. Perfecțiunea vieții creștine numai credinciosul o poate avea. Sărăcia, fecioria, ascultarea de bună voie, rugăciunile vieții religioase și tainele Sfintei Biserici creștine, *sunt opere ale perfecțiunii moralei creștine*. În morala creștină totul se petrece în legătură cu religia, fiindcă omul poate ca să cunoască lucrurile numai până la un punct oarecare, căci deasupra rațiunii umane există *lumea revelațiunii*.

Omul poate să se orienteze în lumea naturală, el poate face știință, literatură, artă, filosofie, dar deasupra acestora există o lume divină la care singur revelația și credința poate omului să i deschidă calea adevărată.

E adevărat, că toate moralele au profitat de experiența umanității și sunt numai într-o măsură oarecare fructul unui stadiu de civilizație.

Morala creștină are o distincție supranaturală a naturii.

Natura umană e incapabilă singură de a se ridica la datoria morală, fără intervenția lui Dumnezeu, fără acel har divin. Harul divin, credința, virtuțile creștine îl pun pe om în contact cu Dumnezeu.

Creștinismul studiat de Delacroix e pus în analogie cu celelalte religii, dar Delacroix, uită, că Dumnezeu creștin nu e adorat și temut ca un stăpân, ci e iubit, iar spiritualitatea vieții creștine nu-i abstractă și negativă, ci e concretă și vie. Sfințenia a fost idealul de totdeauna al înțelepciunii creștine, iar virtuțile creștine fac parte din idealul sfințeniei. Istoria creștinismului ne oferă minunate exemple, iar idealul mistic creștin confirmă vitalitatea lumii creștine.

Concepția creștină e o concepție supranaturală, morala creștină e strâns legată de lumea divină, de împărăția lui Dumnezeu, „domnia lui Dumnezeu”, pe care orice creștin o poate realiza prin *dragoste, în mod spiritual*.

Există deci o profundă deosebire între morala naturală și cea supranaturală.

Prof. CONSTANTIN RUDNEANU

Din istoria contemporană a eparhiei Caransebeșului

Progresele realizate de Bănățeni sub stăpânirea românească

CAPITOLUL III

Improprietărirea țăranilor și a parohiilor sărace. Incoronarea dela Alba Iulia. Situația generală religioasă morală în eparhie. Conferințele pastorale și cathetice. Școalele confesionale. Învățământul religios în școalele primare și secundare. Act vitateea culturală a preoșimii. Completarea parohiilor și protopopiatelor vacante. Mănăstirile. Românii din Banatul Jugoslav. Situația economică. Alte evenimente.

Eparhia Caransebeșului și credincioșii ei în cel de al treilea an sub cerul României Mari trăește clipe pe cari moșii și strămoșii le-au întrevăzut doar în vis. Două evenimente de importanță epocală domină zodia acestui an (1922): *reforma agrară* (exproprierea și improprietărirea, țăranilor) și *incoronarea celui dintâiu Rege al tuturor Românilor*. Exproprierea marilor latifundii, vestigii medievale ale regimurilor feudale și improprietărirea celor ce cu sudoarea feții au muncit, în profitul câtorva potențați, acest pământ, a constituit actul de înaltă dreptate socială, postulată și cerută de spiritul vremurilor noi ca și de sângele celor 800.000 eroi jertfiți pe altarul Patriei pentru întregirea neamului și a pământurilor românești atâta timp profanate de către urmașii celor ce au invadat aici din Lebedia și Etelköz.

*Cuvântul regelui Ferdinand I dat soldaților pe front, a început a fi executat în Banat la 23 Septemvrie 1922, prin tragerea cu plugul, de către Al. Constantinescu, ministrul Agriculturii și Domeniilor, a primei brazde pe primul lot de improprietărire din comuna Hónorici, din jd. Caraș-Severin (de atunci). Acest început de reparație al revoltătoarelor nedreptăți seculare, pornite mai ales dela 1437, în urmă acelei faimoase alianțe dintre nobilii unguri cu Sașii și Secuții numită *Unio trium nationum*,¹ care, după părerea lui Gh. Barițiu, era o „conspirațiune permanentă contra națiunii române”,² — a fost binecuvântat de către episcopul eparhial Dr. Iosif Traian Badescu, reprezentat prin arhiereul-vicar Filaret Musta și Dr. Gheorghe Popovici,*

1. Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, I, 2, 1346-1450, București 1890, pp. 613-622 sqq; cf. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, 1, București, 1937, pp. 292-294.

2. G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, I, p. 605.

protopopul Lugojului și senator. Cu această ocaziune au avut loc la Lugoj mari serbări, organizate de către prefectul județului Caraș-Severin, *Dr. Petru Corneanu*.¹

Ca omagiu pentru lupta dusă neînfricat de preoții ortodocși-români, stegarii de totdeauna ai năzuințelor și ai spiritualității românești, împotriva celor ce prin școală și administrație, și prin încurajarea confesiunilor eterodoxe și a diferitelor secte cu tendințe centr fugale și antiromânești, au lucrat sistematic la atrofierea și anihilarea conștiinței românești din sufletul poporului nostru robit, Statul român a împroprietărit și parohiile cu bisericile din comunele mici și sărace, dând astfel posibilitate slujitorilor altarelor să-și împlinească sublima lor misiune de a menține în popor veșnic aprinsă făclia iubirii de neam și țară.

* * *

În ordine cronologică, al doilea eveniment mare, care a învăluit în strălucire și luminează sufletul neamului întreg, până dincolo de Tisa, Nistru și Dunăre, a fost *Încoronarea dela Alba-Iulia*. Sfântul Sinod al Bisericii autocefale ortodoxe-române, prin *Scrisoarea pastorală*, adresată „tuturor Românilor dreptcredincioși din România întregită” subliniază astfel importanța acestui mare eveniment din Istoria neamului.

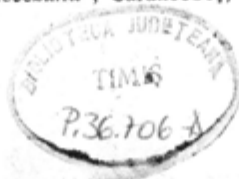
În întreaga eparhie, dela Caransebeș și Lugoj și până în cel mai îndepărtat cătun din Valea Almăjului, a Bistriței, din Clisura Dunării și din câmpia timișană, ziua încoronării a fost cea mai strălucită zi din viața de două ori milenară a Românilor bănățeni dreptcredincioși.² Între pietrele scumpe ce împodobesc Coroana de oțel a primului nostru Rege și cea de aur a primei noastre Regine, o piatră strălucește cu strălucire neapusă: *sufletul Românilor bănățeni*, legat pentru totdeauna de Coroana ce simbolizează Unirea în cuprinsul hotarelor României-Mari, trasate fulgerător și trecător de sabia lui *Mihai Viteazul* și definitiv de sabia lui *Ferdinand I*, înmuiată în sângele celor 800.000 Eroii.

* * *

Gândurile și preocupările conducerii Bisericii noastre bănățene se oglindesc în *raportul general* despre activitatea Consistorului diecezan în anul 1922 către Sinodul diecezan din anul 1923. Raportul, constată că „suntem încă în epoca refacerii și a consolidării țării noastre întregite. În munca uriașă ce trebuie să o desvolte factorii chemați ai statului pentru consolidarea scumpei noastre patrii, Biserica noastră națională a avut o parte însemnată. A trebuit, însă, să întâmpine, ca și în trecut, greutăți, ce s'au ivit pe urma curenților dușmănoase, propagate cu tot mai vădită îndrăzneală de dușmanii noștri. Atacurile s'au îndreptat îndeosebi contra Bisericii și a clerului nostru ortodox-român, de sigur pentru că Biserica noastră a fost, este și va trebui să fie și în viitor factorul principal al unității noastre naționale.

1. Vezi „*Foaia Diecezană*”, Caransebeș, Nr. 37/1922.

2. *Ibidem*.

Muncitorii veniți de peste Ocean și din unele state învinse în războiul mondial (1914—1918), îmbinați în idei cosmopolite și internaționale, sunt agenții inconștienți ai propagandei, menite să slăbească unitatea sufletească a neamului și forța de rezistență și de apărare contra acțiunilor distructive ale dușmanilor noștri. Satele noastre sunt inundate de ziare, broșuri și pamflete sectare, și numai trezviei clerului și cumințeniei poporului nostru este a se atribui că această propagandă intensă nu secără mai multă roadă. Am ajuns, pe baza experienței, la convingerea că combaterea curentelor pornite în contra Bisericii nu se poate face deodată și numai prin *ordine-circulare*, ci se impune o muncă intensă și sistematică desfășurată cu elan de către oameni devotați și bine pregătiți. „Poporul nostru ține la legea sa, dovadă întrecerea lăudabilă a satelor de a-și renova și, unde se ivește necesitatea de a-și zidi, cu enorme cheltuieli, biserici, pe cari apoi le împodobesc cu deosebită îngrijire. Cheltuielile le acoper prin arunc asupra credincioșilor, și nu sunt rar familiile, cari contribuie cu mii de lei la zidirea bisericilor”.¹

Pentru a remedia starea de lucruri, destul de îngrijorătoare, semnalată de raportul amintit, preoțimea eparhială s'a pus serios pe lucru. În conferințele pastorale și catihetice, ținute în diferite comune,² preoțimea, prin predici și conferințe, încadrate în frumoase programe muzicale și corale, a căutat să lumineze mintea credincioșilor, adâncind în inimi adevărurile sfinte ale Evangheliei, așa cum le predică Biserica cea adevărată a lui Hristos.

Atențiunea preoțimii s'a îndreptat în special asupra sufletului tineretului școlar și adult, care trebuie ferit cu orice preț de otrava învățăturilor sectare, a indiferentismului și a necredinței. Pentru cunoașterea și alegerea celor mai bune și mai eficace metode de a modela, în spiritul Evangheliei lui Hristos și al tradițiilor sănatoase românești, sufletul copiilor neamului, reprezentanții preoțimii ardelen și bănățene, organizată în Asociația Clerului „Andrei Șaguna”, sub președinția învățatului protopop Dr. Gheorghe Ciuhandu, asesor consistorial în Arad, s'au întrunit, în zilele de 2/15 și 3/16 Noembrie 1922, la Sibiu, într'un mare *Congres* (al III-lea) cu caracter *catihetic*.³ Episcopia Caransebeșului, în care, până în acest an, abia s'au putut organiza cinci despărțăminte ale acestei Asociații, a fost reprezentată la *Congres* prin protopopul Andrei Ghidiu, al Caransebeșului, Dr. Petru Barbu, directorul Institutului teologic, și preoții S. Bistreanu, E. Sudreșian, V. Iclozan, G. Sperlea și C. Buracu. I. P. S. Mitropolitul Nicolae, scoțând în evidență importanța acestui *congres* „catihetic”, demonstrează necesitatea de a se menține *vie* credința în sufletele copiilor, invocând cuvintele Mântuitorului, care a zis: „Lăsați copiii să vină la Mine” (Matei, 19, 14). Să nu se uite că toate breslele se pot înlocui „dar pe noi nimeni nu

1. *Raportul general* al Senatului bisericesc pe anul 1922, în *Arhiva consistoriului eparhial* din Caransebeș, sub Nr. 1389 B/1923, pp. 1-2 (mss).

2. *Ibidem*, p. 3.

3. Cel mai activ *cerc pastoral* a fost cel din Teregoва, de sub conducerea preotului de acolo Ioan Bogoevici.

4. Cf. *Foia Diecezană*, Nr. 46/1922.

ne poate înlocui, n'meni nu ne poate substitui în misiunea noastră sfântă. *Nouă ne este încredințat sufletul neamului, care trebuie să strălucească virtuțile creștinești*", a spus I. P. S. Sa.¹

S'au cett mai multe lucrări cu subiectul „Educația religioasă prin școală”, și „Cine să predea religia în școală”. Dr. Petru Barbu a dezvoltat, cu multă competență, subiectul „Un cuvânt la reformarea învățământului religios”. Lucrarea reprezentantului autorizat al eparhiei noastre „a stârnit cel mai viu interes”, autorul primind „elogioase recunoștințe din partea tuturor” participanților, printre cari se număra și principesa Alex. Cantacuzino, președinta însofletită a „Societății ortodoxe a femeilor române”, precum și reprezentanți ai tuturor eparhiilor din țară.²

Rezumând rezultatul dezbaterilor I. P. S. M.ropolitul Nicolae a spus : „Ținta supremă a educației este de a face să trăiască Hristos viu în suflete. Nimic să nu se introducă în școală ce nu ar fi în serviciul caracterului religios moral. *Trebuie să susținem școlile confesionale cu orice sacrificii*. Le-am înființat în vremuri grele cu mari jertfe. *Ne-am despoiat bisericile de podoabe ca să putem susține școalele confesionale*. Ea nu e o plantă exotică, adusă aici și fasonată după atâtea sisteme formale, străine de noi. Trebuie să ne întrebăm: „In mâinile cui să lăsăm cultura neamului?”. Suntem un neam de tradiție și nu de parveniți. Noi nu vom risipi moștenirea înaintașilor. Nu are statul român o servitoare mai credincioasă ca biserica ortodoxă. Dacă avem astfel de simțăminte va putea avea cineva dreptul să refuze munca probată pe care o oferă biserica și clerul ortodox? Iată motivele militante pentru susținerea școalelor ortodoxe confesionale. Să vă faceți fiecare apostol pentru salvarea școalelor confesionale”,³ a subliniat, cu autoritatea Sa de conducător suprem al Bisericii ardene și bănațene, vrednicul urmaș al marelui Șaguna.

Hotărârile congresului catihetic dela Sibiu au fost puse în practică numaidecât în eparhia noastră, grație strădanilor de două decenii ale lui Petru Barbu, recunoscut ca autoritate în materie de catihetică. Prin broșuri și articole, publicate în „Foaia Diecezană”, neobositul catihet Barbu a stat neconținut în fruntea preoțimii eparhiale, călăuzind-o spre a atinge scopul educației religioase în școală: trăirea lui Hristos în sufletele copiilor neamului.

Fiind vorba de copii și de școală, putem afirma că, colaborarea dintre preot și învățător a fost una din problemele care a preocupat în mod deosebit atât pe conducătorii Bisericii cât și pe cei ai Școalei bănațene. La 3/16 Noemvrie 1922, protopopul A. Ghidiu, cu preoții Sinesiu Bistreașu-Var, și Patrachie Rădoiu-Obreja, și cu învățătorii Pavel Jumanca și Iosif Olariu au lansat un apel către preoțimea și învățătorimea din jurul Caransebeșului, invitând-o să ia parte la „adunarea comună a preoților și învățătorilor”, care se va ține la 7 Decemvrie, în școala primară de stat din Caransebeș. Adunarea avea să se pronunțe asupra următoarelor două chestiuni: 1) Prestigiul preotului și învățătorului în fața mulțimii, și 2) Mijloacele de colaborare între preot și învățător. Plan comun de acțiune pentru regenerarea morală a mulțimii.⁴

1. Ibidem, și *Telegraful Român* din Sibiu, Nr. 46/1922.

2. Ibidem.

3. Cf. *Foaia Diecezană*, ibid.

4. Ibid., Nr. 47/1922, p. 4.

Apelul stăruie asupra unor adevăruri, cari nici azi nu și-au pierdut nimic din importanța lor de acum două decenii : „Curente sociale, scormonite de viforul războiului se zbat cu furie dela un capăt la altul al țării, amenințând cu distrugere simțul de *ordine, cinste și moralitate*. Demagogia, născută din poftă păcătoasă și ambiții bolnave, se întinde cu repezeală ca o gravă epidemie, amenințând mulțimea, ce a început să-și piardă rostul și noțiunea de dreptate și adevăr. Oameni fără nici o valoare, incapacități intelectuale, figuri lipsite de garanța morală se cocotează la locuri nemeritate și se fac „apostoli” ai unor teorii seci, distrugătoare de ordine și moralitate. Mulțimea satelor noastre cuminte și înțeleghătoare, odinioară se aduna după sfânta Liturghie în curtea bisericii și asculta cu dragă inimă povăta ieșită de pe buzele preotului și învățătorului. La orice necaz, la orice neajuns, la orice greu al vieții sfatul popii și al dascălului era bine primit. Și era acea unitate sufletească, care contopia bucuriile și necazurile vieții într-o comună simțire, într-o comună și sfântă înțelegere. Acum s'a ridicat o nouă soeță de „apostoli”. Două curente extreme, opuse unul altuia, dar pornite din același izvor de dușmănie în contra neamului nostru și cu același gând păcătos de distrugere, propagate de apostoli puși la cale, înarmați cu un car de teorii barbare și nebune și cu multă obraznicie și răutate, — sapă mereu la temelia rânduielilor noastre vechi și sănătoase. Deoparte avem în față *teoria unei democrații sălbatice*, care neagă orice sentiment omenesc și orice credință în Dumnezeu, a *bolșevismului*, și pe altă parte *secte religioase* scrîntite, bolnave, nebune... Și unul și altul aduc același rău și pornesc dela aceiași dușmani.

Curente de distrugere nu ne-au găsit destul de înarmați și mai ales *nu ne-au găsit uniți în suflete*. Regenerarea morală nu o putem aștepta dela orașe. Aici în satele noastre, prin noi înșine, în urma rostului nostru însuși e necesar să se facă ceva. Și pentru ca să putem porni lupta de curățire e nevoie să ne înțelegem noi între noi, să ne cunoaștem căile datoriei, să ne apropiem sufletele, ca într'un gând și într'o unire să pornim la muncă bună, muncă cinstită, aducătoare de roade bune și folositoare”.¹

Forțele întunerecului au fost mai active acolo unde a lipsit lumina: învățătorul și preotul. Căci din cele 380 școli primare din județul Caraș-Severin, 91 au fost lipsite de învățători.² În comunele unde am avut preoți, lipsa învățătorului a fost suplinită de slujitorii altarelor.

În baza înțelegerii dela Sibiu, din 16—20 August 1922, în anul școlar 1922|1923 au funcționat, pentru prima dată în școalele noastre, învățători de Stat și plătiți de Stat, rămânând în sarcina comunelor noastre bisericești întreținerea edificiilor școlare.³

Dacă am pierdut școalele primare, ne-am mai păstrat și în acest an școlar *Pedagogia*, care a funcționat sub oblăduirea Bisericii, care i-a dat ființă. Examenale de capacitate s'au ținut sub presidiul delegatului consistorial, Dr. Cornel Corneanu și în prezența delegatului ministerial, prof. univ. Dr. Iosif Popovici. Pentru ajutorarea elevilor săraci, Ministerul Instrucțiunii publice, cu adresa Nr. 22520|1923, a pus la dispoziția consistorului nostru suma de Lei 128.600, din care s'au distribuit 75 burse și semiburse

1. *Ibidem*.

2. *Ibid.*, Nr. 19|1922.

3. *Raportul general* citat.

de câte 1000—2000 Lei. Iar pentru plata profesorilor și trebuințele materiale ale școlii același Minister a pus la dispoziția Consistoriului diecezan suma de Lei 559 571 Lei 66 bani; în total subvenția acordată școlii noastre de către statul român, pentru anul școlar 1922|1923, a fost de Lei 688.171 Lei 66 bani.¹

Alături de Institutul pedagogic a funcționat în condițiuni satisfăcătoare și Școala de aplicație, cu 4 clase, cu 1 învățător. În acest an școlar în Internatul diecezan au fost adăpostiți 70 elevi, parte la școala normală de stat, cursul inferior, parte la cea confesională, cursul superior. În anii trecuți s'a pus bazele unui internat modern pentru elevii acestei școle.

Conducerea eparhiei a dat aceeași atențiune și problemei *învățământului religios din școlile secundare*. Cum nu aveam profesori pregătiți pentru a ocupa catedrele vacante de religie dela școlile secundare din cuprinsul eparhiei (Lugoj, Caransebeș, Orșova, Oravița), s'a constituit la Consistor o *comisiune* examinatoare, „care va avea să ia examen fundamental și special contras dela toți preoții cari doresc să-și câștige diplomă de profesor de Religie”. Circularul către preoțimea diecezei fixează pentru aceste „*examine contrase*” următoarele obiecte: Apologetica, Studiul Biblic, Istoria bisericească, Dogmatica, Morala, Dreptul canonic și Catheca.

Nu numai catedrele de religie, ci și celelalte catedre de științe profane dela școlile secundare din Banat și Ardeal au fost completate cu profesori recrutați din rândurile preoțimii noastre. Și spre lauda Bisericii, acești preoți-profesori, în majoritatea cazurilor, s'au arătat demni și capabili de locurile înalte ocupate de ei la liceele și școlile normale și gimnaziile din Banat. Fără contribuția Bisericii noastre școala secundară din Banat ar fi rămas după Unire încă mulți ani birnică profesorilor străini, supraviețuitori ai regimului școlar maghiar dinainte de 1918—1919.²

La 28 Decembrie 1922 s'a ținut la Episcopie primul examen pentru profesorii de religie. Au fost declarați reușiți următorii preoți: Nicolae Bărnăuș-Giulvăz, Dimitrie Morariu-Gavojdia, Gh. Sperlea-Zăguzeni și Ioan Munteanu, candidat de preot din Bolvașnița. Toți au fost îndrumați să se prezinte la examenul de capacitate la Universitatea din Cluj.³

Biserica în strădaniile ei pentru ridicarea morală și culturală a poporului a fost ajutată efectiv de bătrâna Asociație pentru literatura și cultura poporului român *Astra*. Despărțământul *Orșova*, constituit sub președinția inimosului preot al Mehădiei, C. Buracu, a fost deosebit de activ.

Ca fenomen cultural îmbucurător, urmare a situației național-politice radical schimbate de după războiul mondial trecut, încreștăm aici și apariția următoarelor două reviste: *Făclia*, organul „Asociației culturale din Banat”, și *Școala Bănățeană*, organul „Asociației învățătorilor din Caraș-Severin”, ambele redactate și tipărite în Caransebeș.⁴ În special aceasta din urmă, care apare și azi, și-a armonizat țelurile cu organul oficial al eparhiei „*Foala Diecezană*”, redactat bine de către *protosinelul* Dr. Traian Iosif Badescu, la care și-au dat colaborarea următoarele condeie: A. Moaca,

1. *Ibidem*. Consistoriul diecezan a publicat concurs pentru ocuparea catedrei de Istorie-Geografie dela Școala normală confesională.

2. Raportul general citat.

3. Vezi *Anuarele* școlilor secundare din Banat pe anul școlar 1922/23.

4. *Foala Diecezană*, Nr. 1|1923.

5. La Lugoj a luat ființă în acest an *Gazeta Lugojului*.

asesor consistorial, Preoții Eugen Sudreșian, Petre Bizerea, Petru Bohariu, C. Morariu, N. Chicomban, Sinesiu Bistrean, Iuliu Bumbescu, Sv. Mutașcu, A. Iana și Prot. Al. Munteanu, Gh. Noagh-a, profesor, învățătorii Gh. Cătană și Pavel Jumanca, suflitul „Școlii bănățene“, Ing. S. Suciu, Dr. M. Pop, și, în mod regulat, Dr. Petru Barbu și Dr. Ștefan Pop, primul în domeniul catiheticej, al doilea în cel al istoriei și literaturii istorice, tratând cu pricepere și competență *Primii gramatici români bănățeni*, într-o vreme când încă era preot greco-catolic în Izvin. Mult și frumos a scris A. Moaca și preotul Sinesiu Bistreanu.¹

Pentru ca viață religioasă să nu sufere, Consistoriul diecezan s'a îngrijit pentru completarea tuturor parohiilor vacante.

Vacanțele s'au completat prin *alegere* de către credincioși. La unele au fost aleși *preoți* din alte parohii, pentru altele au fost hirotoniți absolvenți ai Institutului nostru teologic, iar pentru cele mai mici și învățători confesionali cu studii teologice.

Ca protopop al Buziașului a fost ales preotul *Ioan Geția*, la 29 Martie|11 Aprilie 1922.

La Oravița a fost ales ca protopop (la 7/20 Aprilie), *Virgil Musta*, profesor la școala normală din Caransebeș.

În cursul anului au fost sfințite două biserici, cea din *Jupa!nic*, zidită la 1840 și restaurată și înfrumusețată în 1922, și cea din *Clopodia*, complet renovată prin râvna, osteneala și cheltuiala lui *Achim Iser*, primar și cantor bisericesc în Clopodia.²

La 12 Aprilie au fost aduse 3 clopote noi la catedrala episcopală din Caransebeș, spre a înlocui pe cele vechi, luate de Unguri în războiul mondial, pentru a turna din ele arme ucigătoare. Sfințirea lor a săvârșit-o episcopul Iosif a doua zi de Paști.³

Prot. Dr. Gheorghe Cotoșman

profesor la Academia teologică, Caransebeș

1. Vezi numerii *Foii Diecezane* pe anul 1922. Lucrarea nesemnată a preotului *Dr. Ștefan Pop*: „*Primii gramatici români bănățeni*“ a apărut și în broșură, în editura Consistoriului din Caransebeș.

2. Concursele sunt publicate în *Foaia Diecezană*, Nr. 45|1922.

3. Ibidem, Nr. 14|1922, și 15|1922: „A doua zi de Paști după sf. liturghie, s'a făcut, cu mare ceremonie, sfințirea nouilor clopote, procurate prin jertfa credincioșilor, pentru catedrala din loc. Sfințirea s'a celebrat în avlia bisericii prin însuși Prea Sf. Domn Episcop diecezan *Dr. Iosif T. Badescu*. Nași ai clopotelor au fost *Petru Popovici*, mare comerciant, *Petru Dregătoriu* și „*Dimitrie Lazarescu*, econom și epitrop al bisericii“.

ȘAGUNISMUL

Oricine ar încerca să descifreze trecutele vremi ale neamului nostru, înrădăcinat pe plaiurile dacice, va trebui să recunoască că viața acestuia nu a fost decât un lung și spinos drum brăzdat de cele mai vitrege suferințe, fără precedent în istorie. Viața lui, soră cu cea mai amară robie, a fost o permanentă asuprire învăluită în gemete și scăldată în sânge. Cea mai fidelă oglindire a acestei stări umilitoare se evidențiază din faptul că valahilor „nu le era ierlat a-și trage în picioare călțuni, a-și acoperi capul cu pălărie și a-și îmbrăca corpul cu cămașă de bumbac”.¹ Toate lovirile și opreliștele nu au fost în stare, însă, să sece rezervoriul de energie sau să slăbească neclintirea de granit a asupriților.

Este demn de relevat faptul că tocmai în clipele de cutremurătoare îngrijorare, când orizontul vieții românești era mai întunecat, Providența a ținut să ne învrednicească cu câte o genială personalitate. Aceasta, asemenea unui luceafăr, izbutea să resfrângă razele strălucitoare peste întunerecul veacurile și să înalțe neamul peste culmile obișnuite.

La o astfel de răscruce a istoriei poporului român și într-o aspră apăsare a împrejurărilor, apare providențialul Șaguna. El e trimis să risipească atmosfera de neîncredere și să situeze neamul său în lumina drepturilor imprescriptibile. Marele ierarh este pecetea de vrednicie și mândrie românească pe hrisovul drepturilor noastre. El este făclierul care împrăștia întunerecul și deștepta pe Români „din somnul cel de moarte și îi scoase din întunerec la lumină, din moarte la viață”.²

Misiunea și-o inaugurează sub semnul importantelor prefaceri sociale și este întru câtva facilitată și de climatul politic european, care reclama eliberarea națiunilor oprimate și integrarea lor în drepturile firești.

Răsturnările politice din fosta monarhie austro-ungară îi oferă un potrivit prilej pentru a-și angaja nepuizabilele resurse spirituale pentru izbăvirea neamului său din robie. Țința luptei sale era „ca pe Românii ardeleni din adâncul lor somn să-i deștepte și cu voia către tot ce-i ade-vărat, bun și plăcut să-i tragă”.³

Din dragostea de neam strâns împerechiată cu conștiința misiunii sale, a izvorit cea mai strălucită epocă a împlinirilor transilvane.

Atât de indisolubil s'a înfrățit viața marelui mitropolit cu viața poporului, încât se poate afirma că istoria poporului român din Transilvania, în sfertul de veac cât a condus destinele lui, s'a împletit armonios cu propria-i viață.

1 N. Popea, *Arhiepisc. și Mitr. Andreiu Șaguna*, Sibiu, 1879, p. 7.

2 N. Popea, *idem*, p. 9.

3 Cuvânt rostit la sfințirea sa ca episcop la Carloviț.

Prin energia și inteligența clar văzătoare a realizat atât pentru ai săi, încât mai multe generații, în circumstanțe mai prielnice, nu ar fi putut realiza cât el.

Ilustrarea fidelă a spiritului șagunian se evidențiază din multiplele activități, atât de îmbelșugate în roade; mai concludent, însă, din opera, fără egal în domeniul organizației bisericești: Statutul organic. Această realizare epocală e temeluită pe două principii esențiale: Principiul participării elementului laic la conducerea bisericii și principiul autonomiei bisericii. Temelia aceasta se potrivește minunat vieții noastre bisericești. Adaptibilitatea circumstanțelor și necesităților vieții nu-i prejudiciază, cu nimic, canonicitatea „ne fiind în contradicție cu menirea duhovnicească a bisericii nici cu obiectivele firești ale funcțiunii sociale”.¹ Legislația șaguniană — după cum conchide I. P. S. S. Mitropolitul Nicolae — „a avut darul să trezească energiile clerului și ale poporului și să le angajeze la o constructivă muncă comună și solidară”.

Statutul șagunian nu se fixează în cadrul unui cult al formei sau administrației sterile, ci creiază „mijloace pentru păstrarea și întărirea vieții bisericești și naționale... peste întinderi terestre și peste timp.”² Șagunismul vine să întrețină și să intensifice atmosfera de sinceră frățietate între turmă și păstor, în vremile când toate nedreptățile s'au prăvălit peste poporul oprimat. În aceleași timp el accentuează că ortodoxia este potirul de împărtășanie care menține curat și treaz sufletul românismului.

Deaceia, pentru a-și putea îndeplini misiunea sublimă, Biserica adună în jurul ei clerul și poporul credincios pentru a colabora într-o deplină armonie sufletească.

Spiritul șagunian se revarsă și dincolo de tinda bisericii, trecând hotarul vieții neamului și făurindu-i acestuia planul de luptă și scutul de apărare. În felul acesta biserica pășește pe drumul împlinirii intereselor superioare ale neamului.

Prezența elementului laic în organizația bisericească are avantajul că stimulează energiile acestora și-i atașează mai strâns de biserică; făcând astfel ca preocupările primordiale ale bisericii să fie însușite și de credincioși. În același timp se asigură și propășirea și bunul mers al afacerilor bisericești „veghind... să nu aibă loc abuzuri”.³

Șagunismul punând soarta bisericii în mâinile clerului și ale poporului, vine să consfințească „minunatul fenomen sufletească care-l constituie la poporul român cea admirabilă sinteză între națiune și ortodoxie, cea împletire de viață între biserică și turmă, care datează dela însăși nașterea poporului român în Dacia.”⁴

Cu alte cuvinte această minunată moștenire șaguniană îmbrățișează viața poporului nostru sub ambele aspecte ale ei. Datorită acestui fapt ne-am menținut viața religioasă și națională dincoace de munți.

Umbra îndoelilor nu a scutit de unele acuze această participare a elementului laic în afacerile bisericești. Aceste acuze, bineînțeles, neînte-

1 G. Tulbure, *Mitropolitul Șaguna*, Sibiu, 1938, p. 16.

2 Arh. Consist. Mitr. 1925, 1 Martie II, după Rev. Teol., Nr. 5—8, 1940, p. 408.

3 Pr. Dr. L. Stan, *Mirenii în Biserică*, Sibiu, 1939, p. 10.

4 Pr. Dr. L. Stan, *Mitrop. Nicolae apărătorul și plinitorul tradiției șaguniene*, în Rev. Teol., Nr. 5—8, 1940, p. 420.

meiate, veneau din partea unora cari nu au pătruns destul de adânc adevăratul sens, sau au adoptat această ținută negativă din pură pasiune.

Acuzele că această „laicizare” este o mentalitate necreștină este spulberată de către vrednicul continuator al tradiției șaguniene I. P. S. S. Mitropolitul Nicolae. Marele șagunist, referindu-se asupra acestei probleme precizează: „Noi nu vrem o biserică numai a preoților, ci vrem o biserică a poporului făcută vie prin apostolatul slujitorilor ei”.¹

În acest fel se trasează adevăratul rost al bisericii, care „nicidecum nu e numai o instituțiune clericală ci o organizație care trebuie să se contopească cu turma în toate fibrele ei și s'o preschimbe, fără a o laiciza, într'un adevărat parlament al poporului.”²

Dar ceea ce constituie pecetea originalității și valoarea permanentă a spiritului șagunian este convingerea că biserica încetează să fie un factor activ pe teren religios și național, dacă nu se bucură de o deplină autonomie.

Investită cu o largă autonomie biserica devine un puternic factor moral, un îndreptar și îndemn de nobile și trainice înfăptuiri în viața neamului. Autonomia sau dreptul bisericii de a se conduce prin propriile ei puteri „e un drept moștenit dela însuși Dumnezeuiescul ei întemeietor”.³

Dealtfel fără acest drept fundamental, de a se organiza și conduce singură, biserica nici nu poate să-și asigure deplina răspundere a misiunii ei.

Această libertate și deplină autonomie biserica trebuie și-o păstreze chiar și atunci când se află în raporturi de sinceră reciprocitate cu statul. Căci autonomie nu implică numai decât o rupere a raporturilor dintre stat și biserică. În același timp „statul n'are dreptul să se amestece în rosturile interne ale bisericii. Biserica e o instituțiune de origine dumnezeiască care-și are stabilite scopurile și mijloacele pentru realizarea acelor scopuri”.⁴

Creind în cadrul autonomiei un fel de republică democratică într'un timp când poporul transilvan era despoiat de drepturi și libertăți, șagunismul, această ideală împletire a ortodoxismului cu românismul, a făurit o epocă de renaștere și înflorire, al cărei spirit se menține până astăzi.

Valoarea moștenirii șaguniere este unanim apreciată de către cei ce se silesc să înțeleagă importanța ei pentru menținerea vieții noastre religioase și naționale.

După unirea cea mare, când țara a intrat în drepturile seculare, singura biserică care putea să contribuie, efectiv, la alcătuirea unei legislații bisericești, potrivite noilor stări, a fost biserica ardeleană la temelia căreia stătea spiritul șagunian.

Același spirit șagunian a fost extins și stă astăzi la temelia legii de organizare a întregii biserici din Regatul Român. În felul acesta Constituția noastră bisericească, poartă timbrul personalității lui Șaguna și duh din duhul său dăruit întregii suflări românești.

1 Arhiva Consist. Mitrop. Sibiu, 1919, II, Nr. 84 M., după Revista Teol. Nr. 5—8, 1940, p. 388.

2 Gh. Tulbure, o. c., p. 2.

3 *Analele asoc. Andreiu Șaguna*, Sibiu, 1922, p. 16.

4 Dr. N. Bălan, *Chestiunea bis. din România și autonomia bis. noastre*, Sibiu 1910, p. 6—7.

În timpul mai nou — demnul continuator al acestei tradiții I. P. S. S. Mitrop. Nicolae — preocupat de soarta bisericii și a neamului — pornind dela convingerea că spiritul șagunian trebuie considerat ca o pulsație vie ce nu poate fi ancorată într-o statică, ci este un tezaur dinamic cu infinite posibilități de adaptare, oricărui climat social, a pășit la aplicarea acestor principii pe teren practic. Această posibilitate de a se ține biserica în curent cu nevoile neamului, de a se ridica la înălțimea cerințelor vremii, de a face un pas către modernism, a adus un imperativ vechiu al vieții creștine la o viață nouă: imperativul înnoirii. Imperativul acesta constituie iarăși o fericită completare spre plinire a tradiției șaguniene,¹ care deschide perspective de muncă și de realizări.

În lumina acestor perspective se creează Societatea „Oastea Domnului“, menită să adune, să păstreze și să îndrumeze în alvia vieții bisericești curentul de trezire religioasă de după războiu, al largilor pături țărănești.²

Astăzi această mișcare de regenerare morală și religioasă s'a generalizat peste întreaga țară.

Din oastea Domnului odrăsli „apostolatul laic“. Acest „apostolat laic“, prin care se acordă laicilor un rol activ în afacerile bisericești, este printre primele roduri ale șagunismului. Prin înființarea lui, biserica și-a propus să aducă o astfel de transformare societății, într-o atmosferă inspirată de duhul religiei străbune, ca ea să fie cruțată de sguđuri interne.³ O altă organizație pentru renașterea religioasă, în sânul tineretului, este Societațea „Sf. Gheorghe“. Pentru menținerea și cultivarea vieții religioase în pătura intelectuală a luat ființă „Frăția Ort. Română“ (F. O. R).

Tot din preocuparea de a crea condițiile cele mai prielnice pentru dezvoltarea vieții religioase a poporului s'a manifestat o deosebită grijă pentru buna îndrumare și pregătire a clerului, înființându-se „Academia teologică“. Din acelaș tezaur de grijă pentru viața religioasă a poporului s'au reorganizat școlile confesionale. Căci școala ca și biserica este un altar sfânt, în jurul căruia sunt chemați să-și facă datoria toți fiii neamului.

În rezumat, putem afirma, cu vădită mândrie, că șagunismul a izbutit, cu ajutorul inovațiilor cari s'au dovedit necesare și folositoare, să dea bisericii și neamului cele mai largi perspective de progres și realizări și un nou ritm de viață pe toate terenurile de activitate. În felul acesta prin apărarea și plinirea tradiției șaguniene s'a chemat la muncă toată suflarea credincioșilor, cari vor rămâne oameni integri, cu conștiința deolână a misiunii lor. Ritmul viu, dinamismul și realizările concrete pun șagunismul în adevărata lui splendoare, făcându-ne să-l socotim un soare binefăcător care va continua să încălzească și să lumineze încă mult timp sufletele și orizontul vieții noastre ortodoxe și românești.

Diac. Virgil Turcan

prof. la Academia teologică, Caransebeș

¹ Dr. L. Stan, *idem*, p. 419.

² N. Colan, *Cuvânt de lămurire*, în Rev. Teol., Nr. 5—8, 1940, p. 125.

³ Prot. Tr. Scorobeș, *Renașterea Bis. ardeleni*, în Rev. Teol., Nr. 5—8, 1940, p. 352.

Antichități caransebeșene

Caransebeșul se bucură de una dintre cele mai pitorești așezări din întreg Banatul. De cu vreme, de aceea, și-au stabilit pe aceste meleaguri, la revărsarea Sebeșului și în cotul ce-l face Timișul, sălașurile lor populațiunile cele mai antice din câte se cunosc că au trăit pe aici și anume roiuri sporadice de așezări preistorice, aparținând neoliticului, iar mai apoi epocii bronzului, peste care, din care și cu care au conviețuit apoi popoarele mari din care se trage neamul românesc: *iliro-traco-geto-daci*.

Când poporul roman vine cu legiunile sale peste Dunăre, el află aici așezări stabile și populațiuni autohtone organizate, cu care trebuie să dea bătălii crâncene, pentru a le supune.

Drumul roman, spre cetățile dace din munții Sebeșului, nu a fost drum neted și totdeauna victorios.

Caransebeșul era una dintre așezările acestea vechi și organizate din calea Romanilor.

Topografia locului admite părerea că aici, pe aceste meleaguri, au fost *străvechi așezări dace*, ba chiar întărituri, pe culmea pe care se va înălța mai târziu castrul roman și cetatea medievală.

Așezarea dacă dela Caransebeș nu a avut, în ansamblul operațiunilor regilor daci, decât o importanță secundară; ea a servit spre harță și guerillă, dar a fost curând părăsită de oastea organizată, care s'a tras spre inima munților sebeșeni.

Rezultatul luptelor dintre Romani și Daci hotărăsc soarta așezărilor dela Caransebeș. Romanii își zidesc aici castrul lor pentru paza trecătorii peste Sebeș, pe unde ducea calea romană dela Tibiscum [azi Jupa] la Tierna [Orșova străvechea așezare dacă Rșava] lângă Dunăre.

Castrul dela Caransebeș avea o importanță cu totul secundară, el servea pentru siguranța și alimentarea trupelor ce neconținut se mișcau pe drumul roman ce duce spre inima Daciei Felix.

Alegerea locului de zidire a castrului a fost hotărâtă, astfel, de strategii daci; după strategii daci vor hotărî loc de zidire pentru un castru puternic strategii romani, iar după aceștia vor veni să clădească cetate puternică, îndată prin secolul al IX și al X-lea strategii medievali, ce stăpâneau cu violență și năvala peste aceste locuri românești.

Cetatea caransebeșană

Urme topografice și arheologice, precum și date sigure istorice, avem numai dela cetatea medievală caransebeșană.

Această cetate s'a înălțat pe culmea dinspre răsărit a orașului de astăzi, deoarece această culme oferea cea mai desăvârșită perspectivă în

toate părțile. Era, astfel, un punct de observație prețios și un loc strategic ușor de apărat, dacă, potrivit cu concepțiile militare ale vremii, acel loc era fortificat cu ziduri, creneluri, metereze, bastioane și turnuri.

Cetatea caransebeșană a alimentat imaginația și sentimentele războinice ale băștinașilor secole întregi, numai așa se explică caracterul hotărât războinic al grănicerilor de pe aici și actele lor frecvente de vitejie, de care este plină istoria graniței.

Lupte răsunătoare, fapte de arme fără seamăn, căpitani și generali de oaste, eroi cu monumente de bronz, totul ce înseamnă virtute militară s'a adunat în acest mândru centru de graniță și de românism, care este Caransebeș.

Din străvechea glorie a cetății medievale caransebeșene ceea ce se poate vedea astăzi este tare puțin.

Cetatea medievală se înălța, pe vremuri, aproximativ pe platoul ce astăzi cuprinde cimitirul ortodox din jurul bisericii sf. Ioan Botezătorul, precum și părți din strada Romanilor, str. Traian Doda, str. Ovid, str. Potocului, coborându-se până aproape de râpele Sebeșului, ce înconjoară pe la sud-est platoul și până în râpele Potocului, ce se strecoară, printre malurile sale înalte, spre partea de miază-noapte a fostei cetăți.

Cetatea în sine consta din prispe gigantice, săpate în acest platou, care urcau în trei scări sau trepte, spre zidirea propriu zisă a cetății, care avea aproape forma unui patrat, din cauza așezării topografice însă mai avea o latură în plus, spre partea răsăriteană.

Astăzi cine urcă pe strada Traian Doda, sau coboară pe strada Potocului, are întreaga perspectivă a străvechei strategii medievale a cetății caransebeșene.¹

Cetatea avea două porți largi în ziduri, una dintre ele ducea spre Sebeș și Timiș sau spre Orșova, alta ducea spre Potoc, sau spre Ardeal. Zidul nu era mai înalt de 3-4 stânjeni, dar era mult mărit de șanțul adânc ce-l înconjură pretutindeni. Sus, zidul pare să fi fost crenelat.

În interiorul zidurilor erau casele castelanilor și locuințele ostașilor. Cetatea va fi avut, la început, și preot și vreo capelă, de urmele ei însă n'avem nicio știre.

În forma sa primordială, cetatea aceasta a fost destinată spre a se împotrivi contra multelor năvăliri barbare ale căror drâmbe ajungeau până pe aici, apoi era destinată și spre a întări dominațiunea maghiară în nord. Dela începutul nașterii ei, cetatea este, astfel, o creație regală a curții craiilor dela Buda.

Anii însă au vremuit peste umerii de piatră ai cetății. Praful de pușcă este inventat și schimbă zidăriile de pretutindeni ale cetăților.

Acum apar ochiuri pentru sinețe și bastioane pe la colțuri, cu palisade. Zidării gigantice se ridică și la cetatea caransebeșană, ele primesc numele lor după direcția ce-o aveau spre pază, sau după personalități proeminente: *bastionul Orșovei, bastionul Transilvaniei, bastionul imperial, cel*

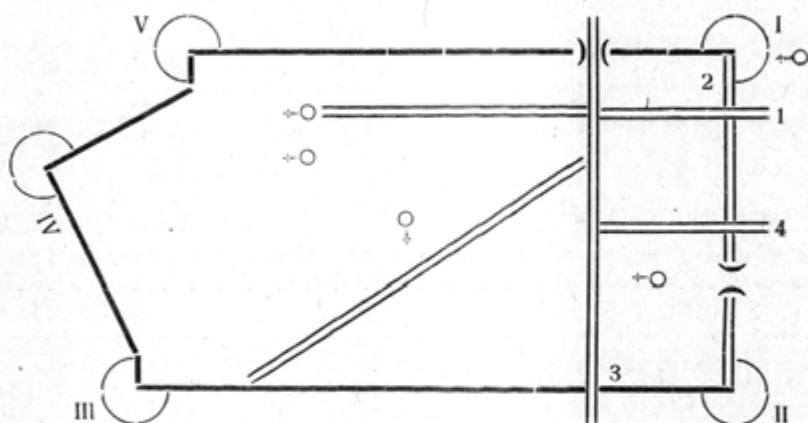
¹ Cel dintâi lucru ce-l vede cineva, ori de unde ar sui spre cetate sunt spinările întreite, valurile ce duceau spre cetatea dela centru. Aceste valuri ce se sfârșesc cam deasupra străzii Potocului, sau deasupra râpelor dinspre miazănoapte, răsărit și miazăzi arată cum s'a lătit, pe vremuri cetatea. Când nu mai încăpeau locuitorii între ziduri ieșeau afară și înălțau ziduri mai încăpătoare (?)

regal și cel al arhiducelui. Din zidăriile acestor bastioane avem urme până astăzi, răspândite în grădinile Sebeșenilor, din străzile Potocului, Traian Doda, Romanilor, etc.

Opera de dărâmare și de nimicire a acestor ziduri istorice a înaintat însă și mai înaintează cu pași repezi. Proprietarii sebeșeni, ce-și au așezările pe străvechea arie a cetății, au risipit zidăria străveche, și-au pavat ogrăzile, și-au zidit casele și grajdurile, astfel că rar unde se mai vede zidul străvechiu și gros al cetății.

Despre cetatea aceasta, în forma sa nouă, avem știri istorice sigure care ne vorbesc despre un trecut măreț plin de fapte eroice, împresurări crâncene, rezistențe disperate, lupte aprige, înfrângeri și victorii.

Cetatea caransebeșană este condusă, astfel, pe la 1265, de *castelanul român Ubul, sau Ivul*, iar pe la 1325 de *ungurul Szeri Posa*.

Legenda: Zidurile cetății cu străzile, bastioanele și locul bisericilor sigure, cât și al celor nesigure.

1 Str. Ovid. 2 Str. Potocului. 3 Str. Romanilor. 4 Str. Traian Doda.

I—V bastioanele cetății.

Ludovic cel Mare dăruiește cetatea, în anul 1365, *jarului bulgăresc Strascimir*.

Cetatea capătă dela craii Ungariei latifundii pentru susținere [*satele Maciova, Prisaca, Săcălaz*, etc.]

Locuitorii cetății se înmulțesc între timp. Numai parte ostășească avea cetatea, pe la 1526, circa 400 călăreți și 300 de pedestrași, ceea ce forma la un loc o oaste de vreo 700 de oameni, sumă respectabilă pe acele vremuri.

Cetatea are acum biserică de piatră, în interiorul zidurilor. Această biserică era ortodoxă, deoarece zidăria ei, pe cale de dispariție, a mai putut fi văzută de martori oculari [*Dimitrie Lăzărel*], în curtea gospodarului neamț

Joseph Weiss, ea avea altarul îndreptat spre răsărit, ca toate locașurile de închinare ortodoxe.¹

În epoca aceasta intră în istoria cetății sebeșene un nume de popor barbar asiatic, care va persista cu tenacitate, pe aceste meleaguri, cu iataganul și semiluna sa, până ce va dărâma cetatea de istov, cu toate clădirile și bisericile sale [presupunem că ar fi fost în cetate și o străveche biserică rom. catolică franciscană]: *Turcii*.

În 1658 cetatea este predată prin trădare, de *banul Barcsay* Turcilor, dar este recucerită curând de *generalul imperial Veterani*.

De acum cetatea sebeșană vede multe lupte și multe orori turcești, care au intrat atât de mult în conștiințele localnicilor de pe atunci încât pe stema cetății — și astăzi a orașului — se poate vedea și azi o mână cu iatagan ce-a retezat un cap de turc.

Ea este recucerită de *marele vizir Mustafa Köprili*, în 1690, recade din nou în anul 1691 în mâna imperialilor. Pașa din Timișoara trimite 300 tătari, în același an, să recucerească cetatea, dar nu reușește și tătarii sunt căsăpiți.

Împreună cu Lipova și Logojul, Sebeșul forma lanțul de cetăți inexpugnabile ale *generalului Metternich*.

Desnodământul se apropie însă cu pași repezi. Însuși sultanul se ridică cu oaste multă și vine să cucerească cetățile bănățene.

La Logoj cade bravul *Veterani*, ceea ce determină cetatea sebeșană să înceteze rezistența, deși avea 16 tunuri turnate frumos și muniție destulă, care cad în mâna *Turcului*.

Topal Husain, beglerbegul din Diarbekir și *Dgiafer pașa* din Timișoara sunt groprii cetății sebeșene. Unul o bate de istov la 1694, altul o pradă de istov la 1698. Când Banatul timișan cade sub Turci, prin pacea dela Carlovăț, din anul 1699, și se hotărăște dărâmarea tuturor cetăților dintre Mureș și Tisa, din cetatea sebeșană nu mai rămăsese mult de dărâmat.²

¹ Casa lui *Joseph Weiss* se află pe strada Romanilor la Nr. 37. Am fost personal acolo, cu *dl C. Căltiun*, director de bancă, și am constatat, că într'adevăr se mai află un tâpșan mai înalt și zidărie multă. Locatarii spun că ar fi fost zidărie de biserică, identificarea confesiunii nu am mai putut-o face, pietre mari de granit și gresie mai sunt și astăzi în temelia casei *Weiss* [și a grajdului], iar o mulțime de oase și schelete de om, mai ales crani, se află în jurul zidărilor, ori unde-ai săpa, ceea ce iar dovedește existența unui cimitir, alături de biserică.

Locatarii spun că niște domni (?), acum zece ani, ar fi cerut dreptul să sape aceste zidării, dar nu l-au căpătat!

² Rămășițele zidurilor se mai pot vedea astăzi, cam în următoarele locuri: Dacă urci strada *T. Doda*, la încrucișarea ei cu strada *Potocului*, dai de zidul străvechei cetăți. El se înalță chiar deasupra străzii *Potocului*, se mai poate vedea zidărie în ograda lui *Pătru Răduț*, peste drum la *Ross* a fost demolat. Zidul ducea dealungul străzii *Potocului* până în colț la bastionul *Transilvaniei*, cam pe unde sunt astăzi casele cu Nr. 74 și 55 din str. *Romanilor*. Urme gigantice se mai văd în grădina caselor lui *I. Văcărescu* și *A. Molnar*, pe strada *Romanilor* Nr. 53 și 51, unde a fost cândva ghetăria lui *Emmer*, care s'a adăpostit la răcoarea acestor ziduri, acestea aparțin însă străvechilor cazarme din interiorul zidurilor. Zidul străvechei cetăți înconjură cazarma dela casele cu Nr. 53 și 51, cât și biserica dela Nr. 37 apoi tăia strada *Romanilor* de azi pe la Nr. 74 și 55, înconjură platoul pe la Răsărit, făcând alte două laturi ale poligonului, ieșea deasupra *Sebeșului*, unde era poarta *Orșovei* și se aduna în unghiul ascuțit cam deasupra bisericii sf. *Gheorghe*, unde era bastionul *Orșovei*.

Pentru istoria militară a cetății sebeșene ar trebui însă, de apărut ceea ce se mai poate apăra și de desgropat ceea ce se poate desgropa.

Pentru săpăturile din Munții Sebeșului, conduse de *prof. univ. C. Daicovici*, s'au făcut exproprieri și se fac mari cheltueli, numai spre a feri de completă uitare și distrugere monumentele istorice ale neamului.

La Caransebeș, săpături organizate ar putea descoperi lucruri interesante și prețioase pentru istoria locală a orașului, cât și pentru istoria națională.

Bisericile ortodoxe

Astăzi Caransebeșul are două biserici ortodoxe, amândouă mai tinere decât străvechea biserică ortodoxă din cetate, despre care nu mai avem nicio urmă.

Cetatea cuprindea, lângă zidul său dinspre apus, în interior, o biserică ortodoxă, după cum atestă urmele de zidire văzute încă de martori oculari, care aveau forma unei biserici, cu altar spre răsărit.

Biserica actuală, din centrul cimitirului, a *sfântului Ioan Botezătorul*, este înălțată mult mai târziu prin sec. al XVII-lea, sau al XVIII-lea, după dărâmarea cetății de către Turci, în locul unei biserici de lemn, cu același hram.¹

Probabil că, după dărâmarea bisericii de piatră, localnicii au ridicat o biserică de lemn, mai la centru, spre a servi și pentru nevoile cimitirului, ce s'a înfiripat pe locul fostei cetăți și se mărise între timp.

Biserica aceasta este sfințită, în anul 1781, de *episcopul sârb Vichentie Popovici*; ea suferă în anul 1788 o năvală a Turcului, care-i strică zugrăveala, transformând-o în grajd.

Biserica sf. Ioan Botezătorul are o clădire impunătoare și este destul de largă. Stilul său arhitectonic este baroc, iconostasul este de piatră, pictura este sârbească, rudimentară și naivă.

Pe peretele dela intrare se află trei icoane pictate, din viața sfântului Ioan Botezătorul, mult mai superioare, ca execuție. Subt soala bisericii odihnesc oasele *episcopului Ioan Popasu*.

Mai jos, spre oraș, altă dată în afara zidurilor cetății, subt bastionul Orșovei, se află *biserica ortodoxă a sf. Gheorghe*.

Această biserică se susține că ar fi mai veche, decât biserica din cimitir [eventual sec. al XIII-lea, sau al XIV-lea].

Ea scapă, providențial, de spargerea Turcilor, atât în 1738, cât și 'n 1788.

Se pare însă, mai sigur, că ambele locașuri divine sufer grele prădăciuni și stricăciuni din partea Turcilor. Mai greu lovită, inexplicabil, este biserica din cimitir.

Credem, de aceea, că și biserica din cimitir este mult mai veche decât anul 1780, anul sfințirii, că ea exista cu unul sau două secole înainte,

¹ *Crucea lui Răbăgia* nu e numai decât înălțată pe locul unui altar de biserică. Se poate să fie și așa, dar ea arată și centrul cimitirului, așa cum arată toate crucile fără mormânt ce se înalță în mijlocul cimitirelor ortodoxe.

iar sfințirea de subț Vichentie Popovici este sfințirea ce se face oricărui locaș spurcat de păgân.

Numai așa se explică de ce biserica sf. Gheorghe, de jos, figurează, în multe acte, ca mănăstire, biserica din cimitir servind parohiei, iar mai apoi biserica-mănăstire se transformă în biserică-catedrală, și din cauza comodității, era mai aproape, dar și din cauză că biserica din cimitir rămâne, pe mai departe, biserică parohială.

După renovarea bisericii sf. Gheorghe, din 1759, sub *episcopul Ioan Georgevici*, ea este restaurată din nou în anul 1796, când este pictată și înfrumusețată în interior. Pictura actuală a bisericii sf. Gheorghe este executată de *pictorul român Turcu* și de *pictorul vienez Gutsch*, care s'a luat după iconostasul bisericii din cimitir, așa că a făcut unele greșeli.

Stilul bisericii sf. Gheorghe este același ca al bisericii din cimitir, stilul baroc, biserica este mai puțin încăpătoare decât cea din cimitir, dar este mai decorativă. Rezonanța o are mai slabă.

Când a fost mănăstire, se presupune că biserica sf. Gheorghe a avut o continuare, peste apa ce curge alături, pe partea sa sudică, Ieruga, sau apa monahilor [*aqua monahorum*], unde erau chiliile, la care treceau călugării. Alături pe apă, mănăstirea avea și o moară, a cărei clădire se află și astăzi intactă, prezentând un interior dintre cele mai interesante.

Ambele biserici au fost mult îngrijite, sub protopopii de faimă sebeșeni: *Tomici* și *Ghidiu*.

Closterul rom. catolic

Despre un closter [claustru] și o capelă rom. catolică avem știre că ar fi existat prin sec. al XIII-lea, eventual al XIV-lea, în interiorul cetății sebeșene.

Despre această străveche așezare rom. catolică vorbesc diverse documente de prin 1392, când slujea *preotul rom. catolic Mihai*, iar alte documente vorbesc despre *faimosul închisitor papal Ioan Capistran*, pela 1455. Abia la finea veacului al XV-lea *istoricul Pesty* crede că în Caransebeș exista o mănăstire franciscană.

Această mănăstire, sau claustru, este străvechiul claustru din cetate, ce, după dărâmare, s'a coborât mai la vale spre centrul târgului ce începea să se întindă, cu măhăliile și șoabele sale, spre Timiș.

Claustrul franciscan ia naștere prin sec. al XV-lea, sau începutul sec. al XVI-lea. Vechimea sa o denotă construcția zidărilor care mai dăinuiesc și astăzi, în jurul bisericii rom. catolice din centru, în partea sa vestică.

Acest claustru franciscan se compunea din biserică și din clădirile mănăstirii.

Ziduri groase mănăstirești uneau biserica cu corpul mănăstirii. Un coridor pardosit cu pietre duce pe partea vestică a bisericii, de-a-lungul trupului său, legându-se, în formă de patrat, cu încăperile mănăstirii, unde erau chiliile călugărești.

Aceste chilii se terminau acolo unde astăzi se află cercul francez și locuința parohului rom. catolic. Unde este cercul francez a fost străveche

școală primară comunală. Clădirea mănăstirii avea ieșire spre centrul orașului și o altă spre lerugă, spre care ducea un coridor întunecat și sumbru, care mai există și astăzi.

Claustrul franciscan a rămas așa cum era prin sec. al XV-lea. N'a suferit prea multe din partea calvinilor, care au apărut și au dispărut din Caransebeș, fără a lăsa urme magnifice, ca rom. catolicismul.

De acest claustru romano-catolic se leagă cele mai neprețuite vestigii culturale ale orașului Caransebeș, într-o vreme când catolicismul, iar mai apoi calvinismul, făceau epocă și mulțime de prozeliți pe aceste plaiuri.

Din faima sa de altădată n'a mai rămas mult astăzi, prozelitismul s'a spulberat, catolicismul s'a strâns în matca sa obicinuită, dar de claustrul rom. catolic se leagă amintirea celei dintâi tipografii de prin sec. al XVI-lea, când pătrund până pe aici literele lui Guttenberg, precum și celei dintâi școli papistășești de noviciat și de teologie.

Pe la 1572 franciscanul Nicolas Schrödel a întemeiat, astfel, noviciat și școală de teologie, mai veche era școala de dascălie, abia după 1600 funcționează la Caransebeș și o școală de învățătură calvină. Din ele nu a mai rămas însă decât numele și zidurile claustrale unde au funcționat!

Caransebeșul ortodox a păstrat însă, în localitate, tradiția unei teologii și a unei școli de dascălie.

În partea răsăriteană a bisericii rom. catolice de astăzi, sub grădinița cu monumentul lui Ioan Popasu, se afla cimitirul străvechiu rom. catolic, care avea o criptă chiar sub biserică, a cărei intrare se mai poate vedea și astăzi. Cimitirul se întinde și sub piața centrală a orașului de astăzi.

Potocul-suburbia romană

a orașului

Potocul este suburbia cea mai străveche a orașului Caransebeș și matca de unde au roit toate celelalte suburbii și străzi.

În Potoc, la început, au stat oamenii de robot ai cetății mai puțin prețioși și cari erau spre slujba castelanilor. Tot aici în Potoc vor fi locuit străvechii localnici din jurul castrului roman, al cărui sămbure mic nu putea cuprinde pe toți locuitorii, cari erau stabiliți aici din timpuri străvechi.

Se poate apoi, ca în timpuri de bejenie și năvală asupra Sebeșenilor, Potocenii să se fi retras și ei între ziduri, în orice caz suburbia Potocului de azi n'a fost nicicând între zidurile cetății medievale, sau castrului roman.

Numele suburbiei se trage dela *pârâul Potoc*, care altădată era mult mai mare, având pe malurile sale vii renumite și alimenta întreg orașul cu apele sale, încât era denumit „*pârâul orașului*”.

După pârâu apoi, s'a numit și suburbia „*potoc*”, iar locuitorii ei „*potoceni*”.

Denumirea este de proveniență latină, ea vine dela *poto-potare* și înseamnă în general „apă”, în special „apă curgătoare”, sau chiar „apă potabilă”, adică apă care poate alimenta pe locuitorii castrului, sau cetății de mai târziu, apă care se poate bea.

Procedura denumirii unor ape cu numele „*potoc*” nu este singulară și strict sebeșană. Un cronicar polon, care a tradus în latinește cronica dela Bistrița, atunci când a dat de „*Cursul Apei*”, o localitate moldoveană, a tradus-o literal: „*ad rivum qui nominatur Potoc[us]*”. [Vezi: N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, București, Fund. Regale, 1040, p. 32]. Cronicarul polon n'a făcut, astfel, altceva decât a tradus fidel „*cursul apei*” în „*rivus potocus*”, așa după cum, la vremea lor, și strămoșii noștri Romanii au denumit apa, ce curgea la poalele castrului, *Potocus*.

Denumirea sa, păstrată până astăzi, atestă și mai mult continuitatea romanică neștirbită de pe aceste meleaguri, dând mărturie neminci-noasă și de străveche nobleță celei mai bătrâne suburbii a orașului Caransebeș.

Potocul rămâne, astfel, pilonul de rezistență în tot decursul existenței sbuciumate a cetății sebeșene.

Ieruga, morile sebeșene

și dâlma

Ieruga¹ este un pârâu ce iese din Sebeș și se revarsă devala tocmai în Timiș, curgând puțin paralel cu drumul Lugojului.

Ieruga aceasta, și ca denumire și ca naștere a sa, prezintă unul dintre fenomenele lingvistice și hidrografice misterioase ale orașului Caransebeș.

Ieruga vrea să însemne „pârâu”, „canal”, sau „apă despărțită” de Sebeș, care curge destul de mare, spre a nu se putea așeza pe el nicio moară și niciun cazan de fier răchia.

Săpată de mână omenească, ceea ce e cel mai probabil, sau existând de mai înainte în topografia locului, pe Ieruga orașului au luat naștere străvechile mori ale cetății, apoi ale orașului și ale episcopiei de Caransebeș.

Astăzi mai funcționează pe Ierugă doar vreo trei mori, vreo trei-patru cazane de răchie și o fabrică de lumânări, altădată erau mult mai multe.²

Cele mai vechi mori sunt tot cele de pe strada Ovid de astăzi, sau cele vlădicești, deoarece acestea erau mai aproape de zidurile cetății. Ele prezintă și astăzi, în interiorul lor, aspecte dintre cele mai primitive și mai interesante.

Pe vremuri apele veneau mari, mai în fiecare an, și inundau orașul. Numai cetatea era ferită de puhoiul apelor. Pentru a feri pe localnici

¹ Sau Iruga, o irugă (?) are și Milcovul.

² Moara Maciovanestilor, a lui Lățug, etc.

de această pacoste, s'a înălțat, înspre apele Timișului și Sebeșului, spre sudul orașului, o dâlmă de pământ, lungă de vreo doi kilometri, însoțită pe unele porțiuni și de-o soră mai mică, care este o pildă puternică de vrednicia vremurilor și oamenilor de demult.

Asupra istoriei multora dintre aceste opere vrednice de pomenit din cronica sebeșană, vom reveni însă cu prilejul unui alt articol.

* * *

BIBLIOGRAFIE

Explorări personale

- A. Ghidiu și I. Bălan, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909;
 Gheorghe Cotoșman, *Episcopia Caransebeșului până în pragul sec. al XIX-lea*, Caransebeș, 1941;
 Al. Borza, *Banatul în timpul Romanilor*, Timișoara, 1943;
 N. Cornean, *Monografia eparhiei Caransebeșului*, Caransebeș, 1940,
 A. Marchescu, *Grânicerii bănățeni și comunitatea de avere*, Caransebeș, 1941;
 Al. Borza, *Cetățile romane dintre Tibiscum și Sarmisegetuza*, în *Revista institutului social Banat-Crișana*, Anul XI, Mai-Iunie 1944, Timișoara, p. 209-220;
 P. Rezuș, *Romanitatea Potocului*, în *Foaia Diecezană*, An. LVI, Nr. 19, Caransebeș, 9 Mai 1943, p. 4 sq.;
 F. Griselin, *Istoria Banatului Timișan*, trad. de Bolocan, București, 1926;
 T. Simu, *Drumuri și cetăți romane în Banat*, Lugoj, 1924;
 I. B. Mureșianu, *Din trecutul slovei bănățene*, vol. I, Timișoara, 1940;
 Ștefan Pop, *La trecutul diecezei Caransebeșului*, vol. I, Caransebeș, 1932; etc.

Prot. Dr. Petru Rezuș

profesor la Academia teologică, Caransebeș

PROBLEME ACTUALE

ÎNȚĂIETATEA LA SLUJBE ÎN SOBOR A CLERICILOR DE RANG EGAL

O chestiune care se pune adeseori de slujitorii altarelor la slujbele în sobor este și ordinea în care trebuie să stea preoții — de orice rang — și cine are întâietate între cei de același rang erarhic. Se vor așeza ei ținându-se seamă de vechimea hirotonirei sau hirotesiei, sau se va ține seamă și de situația ce o au în administrația bisericească?

Norma canonică este că întâietatea e determinată numai de vechimea hirotoniei sau hirotesiei.

Acest lucru îl afirmă unul dintre cei mai valoroși canoniști, episcopul Nicodem Milaș, care spune precis: „Întru cât privește raporturile reciproce dintre membrii erarhici, cari *au același grad*, întâietatea e determinată numai de timpul când cineva a primit hirotonia pentru un anumit grad... canoanele hotărăsc că trebuie să ne conformăm decretelor de numire, cari indică data respectivă...”

Prin urmare *asupra întâietății*, când e vorba de același grad, fie în erarhia ordinis, fie în erarhia jurisdictionis, *decide timpul hirotoniei sau hirotesiei, fără a se avea în vedere, că respectivul ocupă cutare sau cutare slujbă în administrația bisericească...* căci, după can. 7. al sinodului Trulan „*demonstrările spirituale sunt mult mai înalte ca cele civile*”.¹

La slujbele arhieresti Episcopul poate face abatere dela această normă, așezând la stânga sa un preot, sau protopop, versat în ale slujbelor de care are nevoie, înaintea altora cari au hirotonie sau hirotesie mai veche.

Mitropolitul A. Șaguna, cu privire la întâietatea protopopului spune: „protopopul se face dignitar bisericesc și prepozit al Clerului și poporului, prin urmare *are întâietate între toți parohii tractuali*”.²

Arhimandriții, cari sunt cei dintâi dignitari după episcopi, au întâietate față de protopopi, protosinceli și iconomii stavrofori.

Protodiaconii au întâietate față de ceilalți diaconi, indiferent de vechimea hirotoniei.

Preoții distinși cu blane roșii ori brâu roșu nu au întâietate față de cei ce nu au această distincție.

Un consilier eparhial protopresbiter însă, care are o însărcinare de îndeplinit în numele episcopului, atunci are întâietate față de ceilalți protopopi, cu hirotesie mai veche.

1 N. Milaș, Dreptul bis. oriental, Buc. 1915, pag. 206-7.

2 Compendiu de drept bis. 1885, Sibiu, pag. 134.

Protopopii stavrofori au întâietate față de ceilalți protopopi cari n'au această hirotésie.

Intr'o comună bisericească cu mai mulți preoți parohi, conducătorul oficiului parohial și președintele consiliului parohial și al adunării parohiale nu are nici o întâietate la slujbe față de ceilalți preoți, cu hirotonie mai veche.

Deasemeni la slujbe preotul paroh n'are întâietate față de preotul capelan (ajutor) cu hirotonie mai veche, deși în unele locuri se face abatere dela această normă canonică. Excepție se poate face din considerații personale, cu înțelegerea reciprocă a preoților.

Preoții trecuți la pensie nu mai au niciun drept administrativ în parohie, președinția consiliului parohial, casă parohială, sesie, bir, venite stolare, etc., însă au întâietate la slujbe față de toți preoții-parohi, cu hirotonie mai nouă. Preoții pensionați rămân membri de drept în consiliul parohial din parohia în care au servit înainte de pensionare. Ei pot fi aleși în toate corporațiile reprezentative bisericești (deputat congresual, eparhial, scaunul protopopes, etc.).

Când din oarecare motive nu s'ar putea stabili cu ușurință ordinea erarhică *bunul simț* al fiecăruia îi va dicta locul ce i se cuvine, dând întâietate bătrânelor și prestigiului de care se bucură cineva, ținând seamă și de îndemnul dat de Mântuitorul Hristos celor ce râvneau după „locurile cele mai de sus”: „Când ești chemat de cineva la nuntă, nu te așeza la locul cel mai de sus, ca nu cumva să fie chemat acolo altul, mai de cinste decât tine. Și venind cei ce te-a chemat pe tine și pe acela, să-ți zică: Dă acestuia locul, și atunci cu rușine vei începe să șezi în locul cel mai de jos” (Luca, XIV, 8-9 sqq.).

Este deci clar, că *protopopii* cu jurisdicție nu au nici o întâietate față de *protopopii* onorari, căci întâietatea nu e determinată de jurisdicția administrativă, ci de vechimea hirotesiei.

După canoane „*protosinghelului* i se cuvine întâietatea nu numai între presbiteri și protopresbiteri, ci și între egumeni”.¹

Tot asemenea ieromonahii au întâietate față de presbiterii de mir, chiar mai tineri fiind în hirotonie.²

Fiecare slujitor al altarului va trebui să aibă pururea în vedere cuvintele Sf. Scripturi „Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har (I. Petru, V, 5), deoarece „trufia umilește pe om, iar cel smerit cu duhul are parte de cinste” (Pilde, 29, 23), căci „Dumnezeu pogoară pe cel înfumurat și mândru, iar pe cel cu ochii smeriți îl măntue” (Ioan, 22, 29).

Pentru lămurirea acestei chestiuni lăsăm să urmeze șirele ce ni le-a trimis distinsul profesor de drept bisericesc dela Acad. teol. din Sibiu, pâr. Dr. Liviu Stan, autorul câtorva prețioase opere de drept bisericesc.

„La catedralele episcopale sau mitropolitane, cel dintâiu preot slujitor este episcopul sau mitropolitul respectiv, așa încât, asupra slujbelor ce se săvârșesc în catedralele de reședință, dispune chiriarhul competent.

1. A. Șaguna, op. cit. pag. 133.

2. Rev. Teologică, a. 1925, pag. 31.

Protopopul catedralei, chiar dacă o catedrală servește și ca biserică a parohiei în fruntea căreia se găsește protopopul, nu dispune asupra catedralei cu titlul cu care dispun asupra bisericilor parohiale protopopii și parohii din localitățile în cari nu sunt și nu servesc catedralele vlădicești și ca biserici parohiale, căci el depinde direct și permanent, de ierarhul prim slujtor, prim preot al catedralei, care orânduiește serviciile așa cum dorește în fiecare zi.

Protopopul unei catedrale, dacă nu respectă dispozițiile chiriarhului său, cu privire la serviciile divine ce se oficiază la catedrale, de orice natură ar fi dispozițiile respective, fie că ar privi slujbele însăși, fie că ar privi pe cei ce le săvârșesc, se face vinovat de neascultare sau nesupunere canonică, iar fapta lui se pedepsește ca atare.

În ce privește raporturile dintre membrii clerului cari au acelaș grad al hirotoniei și al hirotiesiei, pe lângă cele cuprinse la Milaș: Drept B.s. (traducere rom. p. 206—207, a se vedea tot la el, în Comentarii la Canoane, vol. II, partea I p. 249—251. (Can. 86 Cartagina) și p. 252-3. (Can. 89. Cart.) — Apoi Șaguna, în Enchiridion, p. 329—330, la *Can. 95 și 97. Cartag.*, cari corespund în numerotarea lui Șaguna, canoanelor 86 și 89 din numerotarea lui Milaș.

Foarte importantă dovadă, care sprijină tâlcuirile lui Milaș și Șaguna, ne servește canonistul cel mai de seamă al Bis. ort. mai vechi Teodor Valsamon, (fost patr. de Antiohia la finea sec. XII), care în coment. la Can. 86. al Sin. din Cartagina — zice textual că „*Dreptul vechimii, care s'a afirmat dela acest canon, (86 Cart.), este în vigoare în rândurile clericilor, căci se cinstește fiecare după vechimea timpului hirotoniei proprii*” — (*Sintagma Ateniană*, edit. de Ralli și Potli. vol. 3. p. 516. Atena 1853)

E adevărat că numitele canoane 86 și 89 Cart. se ocupă de raportul dintre ierarhi, însă aceleași dispoziții sunt valabile și pentru clerul subordonat ierarhiei, neexistând niciun temei pentru care să se măsoare cinstea preoților și a protopopilor, cu altă măsură decât cu aceia cu care se măsoară cinstea vlădicilor.

În afară de acestea mai trebuie să se considere ca lege, uzul străvechiu, obiceiul de drept bisericesc, care consfințește regula, că în raporturile gradelor egale, *înainte ședere și cinstire mai mare, i se dă celui mai vechiu în hirotonie sau hirotiesie.* — Tradiția aceasta e mai veche decât sinodul din Cartagina (încep. sec. V). pentru că la acest sinod se face amintire de ea ca de un obicei străvechiu, pe care unii vor să-l schimbe.

Ea e consfințită de practica multiseculară a bisericii, e mărturisită expres de Valsamon, (locul citat) și observată pretutindeni și totdeauna până azi în toate bisericile ortodoxe.

Chiar dacă această tradiție, transformată în lege prin consensul unanim al Bisericii ortodoxe și prin practicarea ei unanimă, n'ar avea niciun temei canonic, ea are valoare deplină de orânduire sau de dispoziție canonică, pentru că e unanim acceptată de bisericile ortodoxe, a fost observată totdeauna, cel puțin din secolul IV încoace, este rațională, nu este potrivnică nici st. canoane, nici doctrinei bisericii ort., este cunoscută autorității bisericești legiferatoare și nu numai că n'a fost interzisă sau schimbată, ci a fost respectată cu sfințenie. Ea reprezintă cea mai creștinească

linie de conduită, cea mai perfectă normă pentru orânduirea raporturilor de onoare în Biserică, și s'a impus tocmai pentru a stăvili pofta destrăbălată după înaintea ședere, a acelora dintre clerici cari n'au duhul lui Dumnezeu într'ânșii ci fumurile domnului întunerecului.

În fine mai observ, că toate canoanele Sinoadelor locale cari se cuprind în colecția de canoane a bis. ort. și cari au avut loc înainte de Sin. VI. ecumenic, au fost decretate prin can. 2 al sin. ecumenic, ca având aceeași valoare pe care o au canoanele sinoadelor ecumenice. Între aceste canoane se numără și acelea ale sinodului din Cartagina, deci și acelea de cari ne-am ocupat 86 și 89 sau 95 și 97. Ele au astăzi (și dela sin. VI. ecumenic încoace) aceeași valoare ca și canoanele oricărui sinod ecumenic, și nu pot fi privite ca orânduiți canonice secundare, cum ar fi ale altor sinoade particulare, cari nu au fost acceptate ca egale în valoare cu cele ecumenice, de către sin. VI. ecum. prin can. 2."

* Am fi bucuroși dacă și alții și-ar spune părerea în această chestiune.

Pr. Nichifor

A P E L

Mulți dintre preoți noștri tineri, fără experiență pastorală întreabă, cum se face sfințirea paștilor, sub care se înțelege anafora ce se împarte credincioșilor în dimineața de sf. Paști.

Această anaforă se taie mărunț din prescuri de grâu curat, făcute de persoane anumite, cu aluat sărat, dospite și coapte frumos. Din aceste prescuri, la liturghia sf. Vasile din Joia mare se scot sf. agnețe, pentru sf. cuminecătura de peste an.

În cărțile noastre de ritual nu se găsește niciunde specificat cum se face sfințirea paștilor, totuși unii preoți au moștenit în parohia lor anumite rândueli de sfințire. La acești cucernici preoți facem apel să trimită la redacția revistei noastre „Altarul Banatului” tot ceea ce știu în legătură cu această chestiune.

Cele mai bune răspunsuri le vom publica în revistă la rubrica „Chestiuni de tipic”.

Prot. Teodor Roșca

COMENTARII

Atitudinile ortodoxe

După una dintre părerile curente, care circulă, cu destulă insistență, și în cercurile teologice, Biserica ortodoxă ar suferi de o *criză de atitudine*.

Se afirmă, adică, din tabăra rom. catolică, mai ales, că Biserica ortodoxă din cauza lipsei organului său oficial de ecumenizare a învățăturilor sale ar fi desorientată, tâlăzuită de toate valorile, expusă tuturor surprizelor doctrinale și condamnată a trăi numai din expediente dogmatice și din teologumene.

Ba se afirmă lucruri și mai grave, lucruri care ar trebui, de fapt, să îngrijoreze conducerea supremă a Bisericii noastre ortodoxe naționale în special, cât și a celei ecumenice în general, anume că din lipsa unor atitudini ortodoxe precise, am început a imita și a copia rom. catolicismul și protestantismul, cu alte cuvinte că ne catolicizăm și ne protestantizăm!

Spre a nu rămânea suspendați în golul unor afirmații pur teoretice, fără suportul unor fapte verificate, afirmațiile acestea, când acuză ortodoxia de catolicizare, vizează mai ales tendința episcopocentrică ce ar începe a se evidenția în conducerea Bisericii ortodoxe, tendință de singularizare, aidoma după chipul papei dela Roma, și de absolutism condamnat ca și al papei, în afara și de-asupra sinodului, iar când acuză ortodoxia de protestantizare, apoi atunci vizează ortodoxia pentru o nepermisă preferință a administrației bisericești în dauna părții culturale, spirituale, ce ar fi mult neglijată în timpul din urmă.

După aceste afirmații, în Biserica ortodoxă ar predomina, în timpul din urmă, administrativul, și în legătură cu el, economicul, cifra și birocrația.

Copierea de atitudini rom. catolice și protestante s'ar mai extinde, după acești șireți dușmani ai ortodoxiei, cari trebuesc vădiți fără cruțare și puși la zidul infamiei, deoarece urmăresc compromiterea neloială a tradiționalității noastre teologice și bisericești, și pe terenul științific teologic. Teologii ortodocși, după acești detractori, nu ar face altceva decât o fidelă copie după multiple și diferite izvoare streine rom. catolice și protestante; ar aduna, astfel, din câteva sute de opere teologice streine miere, așa cum adună o viespe, până alcătuește o operă nouă, a o sută și nu se știe a câtelea, iar de multe ori sfârșește prin a se înneca chiar în acea miere streină adunată!

Aceste afirmații au fost cândva atât de alarmante în teologia ortodoxă românească, încât nu s'a văzut salvarea, din fața unui pericol ce nu exista, decât în nebanuite planuri de „reviriment ortodox“, prin traducerea tuturor sfinților Părinți, prin întoarceri la predanie, ori la sinodalitate, cât și prin o cenzurare a orice se tipărește în teologia românească, printr'o parafă „non obstat“ episcopală ortodoxă.

Putem zice astăzi însă, fără prea multă teamă și prea multă exagerare, că Biserica ortodoxă a trecut prin această imaginară criză, fără să se resimtă de loc.

Mai întâiu de toate criza aceasta n'a fost decât în câteva imaginații supraexcitate de perfidia rom. catolică și protestantă și ademenite de bogăția într'adevăr stupefiantă de atitudini teologice rom. catolice și protestante.

Rom. catolicismul și-a amănunțit scolastic doctrina sa, prin sinodul dela Lateran, până în cele mai subtile profunzimi și întunecimi doctrinale; papii nu încetează nicicând a se pronunța, prin bule și enciclici, în orice chestiune care interesează creștinătatea, iar despre protestantism nici nu mai vorbim, acolo fiecare teolog își are părerea sa și atitudinea sa oficială, în-cât întreg protestantismul oferă ortodoxului un câmp dintre cele mai bogate în cele mai exotice și mai excentrice ajungeri teologice, datorite subiectivismului autonom și liberului examen.

Ortodoxia însă nu a aderat nici la vreun sinod Lateran, nici nu s'a declarat partizana subiectivismului autonom, sau a liberului examen.

Ortodoxia științifică a consultat toată varietatea operelor rom. catolice și protestante, le-a cântărit, le-a cercetat și s'a pronunțat...

Nu avem niciun caz, în întreaga teologie ortodoxă românească, decât doar unele inconștiente exemple de treceri în tabăra unită, când vreun teolog ortodox să înalțe osanale pentru vreuna dintre inovațiile doctrinale apusene, sau să se declare pentru vreuna dintre erezile protestante.

Că Biserica ortodoxă suferă aceasta este adevărat! Ea nu suferă din lipsa de atitudini însă. Din contră, ea este singura Biserică, care astăzi mărturisește și sigilează mărturia sa cu sânge, în numele Domnului nostru Iisus Hristos!

Biserica ortodoxă este singura Biserică, care trăește cu adevărat virtuțile și doctrina creștină.

În sânul acestei Biserici, administrația se împletește armonic cu doctrina și cultura bisericească, iar episcopalismul aristocratic este norma ideală de conducere, fără aberații cezaro-papiste rom. catolice.

Cum se mai pot susține afirmațiile exagerate de mai sus lăsăm acum la aprecierea fiecărui cititor!

P. REZUȘ

Biserica în fața păcii

Nicicând nu se vorbește atât de mult de pace, ca în timp de războiu!

E o constatare tragică și pentru vremurile noastre. Trăim zile grele de chinuitor și apocaliptic războiu total, când biata ființă omenească se întreabă, cu îndreptățită îngrijorare, ce va mai suferi mâne, ce se va mai întâmpla în viitoarele douăzeci și patru de ore, ce catastrofă va mai tulbura omenirea, ori cum se va hotări soarta armelor?

Războiul însă nu poate dura cât lumea, trebuie să se sfârșească odată! Constatare facilă, care atrage după sine însă, un lanț întreg de îngrijorări pentru Biserica ortodoxă și slujitorii săi.

Războiul a încetat, vine pacea... Ori subit ce stea s'ar întâmpla acea pace, Biserica lui Hristos are în fața sa o mulțime de probleme de rezolvat, dintre care unele îi angajează astăzi chiar ființa și existența...

Să ne gândim mai întâiu la eroul cruciat de pe frontul de Răsărit și la viața sa grea pe care o duce de câțiva ani încoace, neconținut în luptă, neconținut în fața morții...

La el trebuie să ne gândim, mai întâiu, căci lui Biserica ortodoxă îi va datori ființa și existența sa națională...

Acest erou trebuie primit la un sân larg deschis suferințelor și rănilor inerente vieții de tranșee și de front...

Ele trebuiesc cicatrizate și vindecate fără a lăsa urme, spre dauna niciunuia dintre acești fii scumpi ai Țării Românești...

Și după acest războiu vor circula curențele subversive, ideologiile desuete, sistemele filosofice originale, cât și concepțiile exotice morale...

Împotriva lor tot Biserica ortodoxă rămâne singura redută inexpugnabilă de luptă pentru primenirea vieții sociale...

Este și explicabil, ca după nenorocirile, care sunt inerente oricărui războiu, poporul să dorească o destindere, o ieșire din făgașele cuminiți ale marilor eforturi naționale din timpuri de războiu...

Aceste evadări din normal trebuiesc temperate și canalizate în matca lor adevărată...

Dar, câte nu sunt surprizele, care pot aștepta pe slujitorii Bisericii, după încheierea păcii?

Și apoi în câte feluri nu poate fi încheiată această pace?

De aceea, de multe ori este prematură orice discuție ridicată pe trupul păcii viitoare, care nu se știe de cine va fi stăpânit, dar o elementară măsură de pază se impune și în acest caz, oricât de multă instabilitate ar stăpâni omenirea războinică de astăzi!

Biserica trebuie să fie pregătită a lua măsuri în oricare împrejurare ridicată în calea mersului său, spre biruința finală.

P. REZUȘ

O catedră de filosofie creștină la Facultățile de litere și filosofie

Filosofia religiei este încadrată în cele mai diferite discipline filosofice, fără a se bucura de o catedră specială, ca multe alte științe, prin nimic mai privilegiate.

Cu religia creștină se poate ocupa, cu toată competența — cel puțin așa-și închipue — și psihologul, și sociologul, și metafizicianul, și istoricul diferitelor sisteme filosofice, și logicianul...

Fiecare își permite, după vederile și pregătirea sa, să enunțe rezolvări dintre cele mai magistrale și să afle soluții dintre cele mai originale, toate însă îndepărtate prăpăstios de pe adevăratele poziții creștine...

Sociologul își închipue religia creștină ca un simplu epifenomen, datorit unui sociomorfism generalizat; nimic nu-l scoate din această concepție a sa, născută de marii ași ai tuturor mistificărilor sociologice, cari

sunt jidanii: *Lewy Brühl*, *Salomon Reinach* și *Emile Dürckheim* și contagiată de cele mai absurde aberații evoluționiste.

Psihologul socoate religia creștină drept un simplu fenomen sufleteț, ca orice alt fenomen, de aceea îl pune în aceleași măsuri și-i acordă aceeași atențiune ca oricărui alt fenomen sufleteț...

Metafizicianul crede că religia creștină, cu toate postulatele sale, este o expresie silogistică a rațiunii omului, o ajungere pe căi naturale la expresii „terminus” și la limite concept, după care nu există nimic, sau există un ipotetic „als ob”...

Istoricul filosofic consideră istoria diferitelor rezolvări personale a problemei religiei, fără a trage nicio concluzie obiectivă sau generală... Pe istoricul filosofic îl interesează tot atât de mult filosofia religioasă a unui *Hegel*, cât și cea a unui *Kant*, *Eucken*, *Scheler*, *James*, *Otto*, sau a oricărui alt filosof român, dintre cei mai cu răspundere și cu relativă autoritate...

Atunci, cum să mai fie filosofia credincioasă, când ea este rațională prin excelență, subiectivă și autonomă?

Credem că una dintre cele mai potrivite soluții în această problemă este crearea unor catedre de filosofie creștină, deținute de teologi verificați, la fiecare Facultate de litere și filosofie din țară.

Dar, nu numai credem, ci avem și speranța, că un *Ministru filosof*, ca dl *Ioan Petrovici*, care a întemeiat catedre de filosofie la toate Facultățile de teologie din țară și a avut afirmații asupra raportului dintre religie și filosofie, ca cele dela serbările academice dela Academia teologică din Arad, dacă i s'ar supune spre considerare un proiect serios asupra înființării de catedre de filosofie creștină pe lângă Facultățile de litere și filosofie din țară și l-ar însuși și l-ar susține din toate puterile și cu toată convingerea...

Atât pentru a contrabalansa unele influențe nefaste ale unor profesori prea mari dușmani a creștinismului, sau prea originali în creațiile lor, cât și pentru a lumina multe din nedumeririle unor studenți tineri, în plină formare, astfel de catedre de filosofie creștină ar împlini un real gol în învățământul nostru superior filosofic.

Când ne gândim la înființarea unor astfel de catedre, nu ne gândim însă la nenorociți titulari, cari să compromită orice intenții bune...

Ne gândim la un *Marin Ștefănescu*, a cărui „*Filosofie creștină*”, este o operă de adâncă credință și de neșovăelnică atitudine creștină; ne mai gândim la *Eugeniu Speranția*, a cărui „*Système de Méthaphysique*” este o operă valoroasă, care va face epocă în istoria filosofiei religioase românești...

Ne gândim apoi, la atâția și la atâția profesori de filosofie religioasă creștină, adevărați savanți, cari au deținut sau dețin catedrele de Apologetică dela Facultățile noastre de teologie, *N. Cotos*, un *I. Gh. Savin*, un *Em. Vasilescu*, etc. etc.

Ni s'ar putem imputa, că această catedră nu s'ar armoniza organic cu ansamblul celorlalte discipline filosofice, care sunt, prin esența lor, raționale și subiective.

Nici această obiecțiune nu este serioasă! Mai întâiu toți teologii învață foarte multă filosofie, fără a ieși totuși din autoritativ, din dogmă și din ortodoxie, apoi nici filosofii, cari ar audia această catedră, nu

ar avea vreo obligație autoritativă, ci doar cel mult una coercitivă morală.

Teologia ortodoxă românească ar avea însă o siguranță elementară: *existența unei catedre de filosofie creștină la Facultățile de litere și filosofie, deținută de un profesor credincios!*

Mai mult decât atâta — și nu este mult — nimeni nu dorește ceva; o împlinire a acestor doleanțe ar fi o binemeritată satisfacție, iar realizarea acestor deziderate un nepieritor titlu de laudă pentru oricare fiu binecredincios al sfintei noastre Biserici străbune.

P. REZUȘ

LIMBA LITURGICĂ

De câțva timp, aproape la intermitențe egale, se deschide o discuție infocată, în teologia și literele române, asupra limbei liturgice.

Această discuție are ca țel clarificarea și precizarea unei direcții de urmat, în ceea ce privește limba cârților și slujbelor bisericesti, anume: spre slavomsmul nostru tradițional răsăritean, intrat în conștiința poporului nostru, sau spre latinismul apusean, din al cărui nobil trup ne tragem.

N'au lipsit apărătorii fanatici, fie ai unei direcții, fie ai alteia, după cum nu lipsesc nici actual; nu au lipsit nici polemicile serioase, unele comice, purtate prin toate cotidianele și revistele noastre profane sau de specialitate, discuția însă a rămas deschisă, deoarece încă niciuna dintre tabere nu a binevoit să capituleze.

Una, condusă de *Arhim. I. Scriban*, eminentul profesor dela Facultatea de teologie din București și binecunoscutul bărbat de-un dinamism fără păreche, pus în slujba sfintei noastre Biserici, susține direcția credincioasă spre limba clasică a cazaniilor, limba cunoscută poporului dela sate, limba dulce și frumoasă a evangheliilor, așa cu slavonisme, cum e ea, dar a noastră, a Bisericii și a poporului nostru...

Direcție ortodoxă sentimentală și răsăriteană, teza I. P. C. Sale *Arhim. I. Scriban* are mulți aderenți și mulți sorți de izbândă...

Alta, condusă de *ziaristul Romulus Dianu*, eminentul redactor dela *Curentul*, susține direcția politică spre latinism și romanitate. Teza aceasta se bazează pe naționalism, pe diplomația viitorului, cât și pe unele argumente raționale, care nu pot fi ignorate...

Di *Romulus Dianu* spune, astfel, oricărui Român neaoș, că orice apropiere de slavonism, astăzi, când noi luptăm cu hidra bolșevică, este aproape cât o trădare ce neam, că noi ar trebui să ne apropiem cât mai mult de Roma, mama noastră străbună, că ar trebui să ne curățim limba de slavonisme, pentru a fi în acest colț al Europei, un zid romanic cât mai nebiruit împotriva deslănțuirii hoardelor asiatice.

De ce adică „Duh și Slovă” și nu „Spirit și Literă”?

Direcțiunea latinistă însă suferă de o binemeritată acuză. Se spune, pe drept cuvânt, că după această direcție se ascunde o manevră unionistă,

de-o perfidie fără seamăn, care ar încerca să ne atragă mai întâiu pe calea limbei, mai apoi pe calea doctrinei spre învățătura rom. catolicismului...

Înainte de-a condamna cum se cuvine această manoperă, demnă de istoria uniției la noi Români și de toate peripețiile ei, vrem însă să afirmăm, sus și tare: ortodoxia nu este o chestiune, sau o problemă, sau o discuție de formă sau de limbă, ci o chestiune, o problemă și o discuție de fond și de doctrină, așa că limba angajează prea puțin ortodoxia...

Ea este importantă, ca orice vehicul de exprimare, dar nu determinantă de fond și învățătură ortodoxă, când însă se leagă vădit de limbă intenții cu substrat unionist ortodoxia trebuie să fie totdeauna trează.

În chestiunea limbei liturgice, de aceea, ortodoxia nu se pronunță radical nici pentru o partidă, nici pentru alta.

Calea dela mijloc este calea tradițională creștină. Ortodoxia nu se îndepărtează nici de izvorul său etnic, care curge dela Roma; ea însă nu rupe dintrodată nici cu tradiționalitatea sa formală răsăriteană.

P. REZUȘ

— PORTRETE ORTODOXE —

Arhiereul FILARET MUSTA

Arhiereul Filaret Musta este figura cea mai populară a ierarhiei sebeșene.

Convins ortodox, fanatic biserican, mare naționalist, emerit profesor de teologie, competent consilier referent eparhial la secția administrativ-bisericească, vlădică neîncoronat al episcopiei Caransebeșului, din cauza vitregiei vremurilor și asuprirei cotorpitorilor de țară arhiereul Filaret Musta este una dintre cele mai mărețe figuri din galeria ctitorilor de spiritualitate românească și bisericească din mândrul nostru Bănat.

Streinul ce poposește vremelnice în centrul vieții bisericești bănățene, care este străvechiul și românescul ținut al Caransebeșului, se întâlnește cu această măreață figură pretutindeni, fiindcă de ea sunt legate obiceiuri, tradiții, opere de neasemuită valoare, donații de adevărat Mecena, zicale celebre și cuvinte de duh, care fac din arhiereul Filaret Musta o figură nemuritoare...

Persoana sa plăpândă, de statură mică, care s'a dovedit însă de-o robustețe extraordinară și de-o longevitate unică în istoria înaltei noastre ierarhii, planează deasupra tuturor instituțiilor noastre superioare bisericești dela centru.

De mic copil, tânărul Filip a arătat o dragoste mare față de chemarea preoției. Bunicul său, preotul Dobromirescu din Văliug, i-a însămânțat în suflet dragostea de carte și l-a sprijinit la studii.

Face gimnaziul la Beiuș, apoi urmează teologia la Institutul teologic din Caransebeș și dreptul la Debrețin. După absolvirea acestor școale superioare, pleacă pentru studii de specializare teologică la Lipsa.

Se întoarce dela studii, în Caransebeșul său iubit, prin anul 1871. Tânăr și entuziast, temeinic pregătit din punct de vedere științific, după cum a dovedit-o întreaga sa activitate didactică, Filip Musta se călugărește, după ce a fost numit de neuitatul episcop Ioan Popasu profesor la Teologia caransebeșană.

Noul profesor și noul monah Filaret, după călugărie, își începe strălucita sa carieră în Caransebeș, care are puține asemănări în vrednicie, onoruri și autoritate, în istoria acestei eparhii.

În anul 1871 este hirotonit diacon, un an mai târziu este hirotonit protodiacon, în 1875 este hirotonit protosinaxel, iar în 1891 arhimandrit.

Ascensiunea aceasta îl desigăna ca pe cel mai serios concurent la scaunul de episcop, după fericitul Ioan Popasu.

Modestia evanghelică a lui Filaret Musta îl face însă, să cedeze locul său, pe drept meritat, arhimandritului Nicolae Popea. Mai târziu, după ce în 1902, ajunge vicar episcopesc, este ales episcop în 29 iunie 1908,

împăratul dela Viena însă nu confirmă alegerea. Motivele au fost, ca în totdeauna, alesele calități ale celui dorit de către popor, precum și sentimentele lui manifeste naționale.

Între timp arhimandritul Filaret Musta a trecut în administrație, în 1886 este ales consilier referent la secția administrativ-bisericească, în 1921 este hirotonit întru arhiereu.

A condus eparhia în tot decursul sedisvacanțelor, întâmplare după moartea lui Ioan Popasu și până la instalarea lui Traian Iosif Badescu, fiind recunoscut și ascultat de toată lumea.

Ca o recunoaștere a vredniciei sale, Facultatea de teologie din Cernăuți, la îndemnul admiratorului său arzător, prof. univ. Dr. Vasile Loichița, îl promovează „doctor honoris causa”, în anul 1929.

Acest titlu vine ca o încoronare a obositelor bătrâneți ale seniorului dela Caransebeș.

Albit de ani, de muncă, de stăpâniri vitrege, de destule amărăciuni, culese în viață, arhiereul Filaret Musta cade la pat, în toamna anului 1929. Sfârșitul său se apropie curând. Mereu cu grija eparhiei în suflet și cu gândul la bunăstarea sa, arhiereul Filaret își donează bogata sa bibliotecă, care cuprindea peste 3000 de volume, eparhiei, căreia îi lasă, prin testament, și întreaga sa avere, în valoare de peste un milion de lei, sumă impresionantă pe acele vremuri.

Împăcat cu sine și cu toată lumea, arhiereul Filaret Musta moare în 14 Octomvrie 1930, în vârstă de 91 de ani. Cu arhiereul Filaret Musta s'a stins una dintre cele mai luminoase candelă ce-au luminat calea istorică a eparhiei caransebeșene...

Adevărat stâlp al acestei eparhii, figura acestui mare arhiereu este un neconținut indemn, pentru toți urmașii săi, la muncă, la jertfă, la naționalism înfocat, la virtute vie și la viață neprihănită de monah din cea mai fragedă tinerețe până la cele mai adânci bătrâneți...

Cu astfel de oameni Bănatul se poate mândri într'adevăr, iar sfânta noastră Biserică poate pași încrezătoare în destinele sale.

P. REZUȘ

RECENSII ȘI NOȚE BIBLIOGRAFICE

CĂRȚI

*TIT SIMEDREA, Mitropolitul Bucovinei,
Catastivul de hirotonii al episcopiei Rădăuțului pe anii 1757—1782,
Cernăuți, Tip. Mitr. Silvestru, 1943, pg. 28, preț n'are.*

În anul 1941, după retragerea hoardelor bolșevice din Cernăuți, s'a descoperit în arhiva răvășită a Mitropoliei Bucovinei un catastiv de hirotonii încă de pe timpul episcopului Dositei Hereseu [1750—1783], pe care I. P. S. Sa Mitropolitul Tit Simedrea l-a dat la tipar, după ce i-a făcut adnotările și schimbările de rigoare.

Prin tipărirea acestui catastiv se aduce un real folos pentru cei ce doresc să cunoască trecutul bătrânei episcopii a Rădăuțului, deoarece această relicvă scumpă este prima scriere de acest fel, cât și cea mai veche însemnare de hirotonii de preoți și diaconi din câte s'au publicat până acum.

Regretăm foarte mult însă, lipsa unui comentariu special al catastivului, pe care numai pana ierarhului editor era chemat s'o facă, cu competența sa istorică recunoscută.

În lipsa lui însă, ne permitem să facem câteva comentarii sumare noi înșine.

Din cercetarea atentă a catastivului rezultă că unele sate mai fruntașe aveau și popă și diacon: la pg. 16 catastivul spune că „Diacon Vasile ot Calafindești s'au herotonisit popă în Februarie 24 și Constantin ot Calafindești s'au herotonisit diacon în 26 a aceleiași luni”.

Preoții și diaconii sunt numiți peste tot numai după numele de botez, necesar la hirotonie, despre numele de familie se pomeneste numai arareori [Jacotă, Ungureanu, etc.], totuși aflăm și nume de botez, de-o savoare arhaică specific rădăuțeană [Dumitraș, etc.].

Satele din jurul episcopiei Rădăuțului sunt mai toate prezente și au diacon și popă [Vicovele, Frătăuții, Volovățul, Marginea Suceviții, Horodnicele, Calafindești, etc. etc.]

Despre Rădăuți nu se spune „tărg”, atunci când se vorbește despre o hirotonie a cuiva din el — sunt vreo patru sprezece hirotonii locale —, ci numai „ot episcopia Rădăuțului”, ceea ce nu înseamnă că Rădăuțul încă nu se desvoltase, la această vreme, cât Siretiul sau Coțmanul, și că nu merita numele de „tărg”, dar că episcopia premergea înaintea oricărei alte titulaturi.

Unii ani, puși la hirotoniile din ținutul Cernăuțului și Dorohoiului, nu mai sunt repetați la ținutul Sucevii, de aceea aflăm la anul 1777 [pg. 11]

între hirotoniții Cernăuțului și pe „Vasile ot Rădăuți care s'au herotonisit diacon i popă în Martie 18", iar între hirotoniții Dorohoiului pe „Teodor Ungureanu ot episcopia Rădăuțului care s'au herotonisit diacon i popă în 1769, Aprilie 21" [pg. 14].

Dar astfel de greșeli mici în catastiv aflăm mai multe: repetări de hirotoniți, repetări de nume, omisuni, ștersături, care totuși nu scoboară valoarea pomelnicului.

Catastivul se continuă până în 1783 — un an mai mult decât cel de pe coperta tipăriturii — la care dată episcopul exempt de Rădăuți, tulburatul vlădică Dositei „care nu voia să strice rânduiala, fiind de 30 de ani cununat cu eparhia și obișnuit a-și afla odihna la Rădăuți", ar fi trebuit să se afle la Cernăuți — este herotonisit la Rădăuți preot „ierodiacon Misail ot episcopia Rădăuțului în 6 Ghenarie" [pg. 24]. Această hirotonie denotă că bătrânul vlădică Dositei n'a rupt legăturile cu văduvitul scaun dela Rădăuți, ci îl vizita din când în când, cu care prilej mai hirotonisea pe câte un candidat.

După această dată însă mănăstirea Rădăuțului este desființată, iar bătrânul vlădică Dositei moare [1783].

Un alt fapt remarcabil este cel al pregătirii profesionale a acestor preoți rădăuțeni, despre care însă nu avem nicio lămurire în catastiv; la această vreme funcționa la Putna Academia teologhicească, condusă de Vartolomei Măzăreanu, tot acolo trăia marele mitropolit al Moldovei, fost episcop de Rădăuți, Iacov Putneanu, acesta însă nu intra în atribuțiile canonice și dogmatice ale episcopului de Rădăuți, deoarece vedem că monahii ot Putna se hirotonisesc tot la Rădăuți [pg. 25 sqq].

Mai observăm că la Putna, pe la 1772, trăia un sihastru Mihail al cărui nepot s'au „herotonisit diacon în 8 August" [pg. 26], apoi că mai aflăm alți doi nepoți, ai unui oarecare prot. Moga, pe care îi vedem hirotonindu-se unul la 7 Aprilie 1772, altul la 25 August 1774 [pg. 8 și 9].

Neprețuita valoare a catăstivului, din punct de vedere, istoric, onomastic și toponimic, nu se poate epuiza însă în câteva rânduri sumare de recensie. Rămâne ca un studiu viitor să se ocupe amănunțit cu acest catastiv.

Inițiativa luată de I. P. Sfinția Sa Mitropolitul Tit Simedria, un mare arh ereu, cărturar recunoscut, de-a tipări astfel de documente importante din trecutul vieții noastre bisericești, trebue salutăată din toată inima și cu toată căldura.

Ea ar trebui imitată pretutindeni; arhivele eparhiale ar trebui toate răscolite, spre a se publica toate monumentele istorice de valoare pentru stabilirea adevărului istoric.

P. R.

Preot Dr. IOAN ZUGRAV, profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți, Introducere în Teologia pastorală. Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1942, pgg. 64, prețul: 100 lei.

Studiul pastorelei, deși s'a bucurat de atenția unor eminente personalități teologice din Biserica noastră ortodoxă, care ne-au dăruit câteva

opere de reală valoare în această disciplină, totuși cerea, din ce în ce mai imperios, editarea unui curs academic, care să corespundă tuturor necesităților ce le ridică vremurile și oamenii în calea mersului victorios al religiei creștine spre încoronarea sa finală.

Teologia românească are câteva cursuri mai vechi de Teologie pastorală, dintre care unele sunt icoane credincioase ale unor sisteme teologice streine, altele sunt incomplete, din cauza atâtor deficiențe ale începutului, pentru ca în sfârșit cele mai multe să prezinte o deosebită greutate, în ceea ce privește studiul și folosul lor, din cauza limbii lor arhaice.

Multelor și complexelor nevoi pastorale ale Bisericii ortodoxe românești și diferitelor cerințe, ce mereu le frământă contemporaneitatea noastră, nesătulă de senzational și original, le răspundea deocamdată eminenta lucrare a prof. univ. Petre Vintilescu: *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, 1934, apoi „*Pimenica*” prof. univ. D. Ieremiiv, cât și unele studii speciale, deosebit de prețioase, ale profesorilor de teologie Petre Procopoviciu, Spiridon Căndea, arhim. Iuliu Scriban, Ilarion V. Felea și alții.

Părintele profesor Dr. Ioan Zugrav, dela Facultatea de Teologie din Cernăuți, care este titularul catedrei de Pastorală, a început editarea mult așteptatului „*Curs academic de Teologie pastorală*”. „*Introducerea*”, pe care o tipărește deocamdată, ne dă această asigurare din felul științific cum este alcătuită, deoarece ea cere, ca o continuare organică, întregul trup al acestei discipline teologice.

Introducerea prezintă în Teologia pastorală cuprinde și rezolvă toate acele chestiuni de principiu, metodă și sistem, fără de care nu se poate trece la însuși studiul disciplinei. Sunt cuprinse: *Noțiunea și numirea teologiei practice și a celei pastorale, Desvoltarea pastoralei ca disciplină teologică, Scopul și cuprinsul teologiei pastorale, Împărțirea teologiei pastorale, Caracterul științific și cel teologic al pastoralei, Metoda teologiei pastorale, Raportul pastoralei cu celelalte discipline ale teologiei, Importanța și necesitatea teologiei pastorale, Izvoarele pastoralei, Științele fundamentale și auxiliare ale pastoralei și Literatura pastorală.*

Fiecare chestiune este tratată și rezolvată cu toată autoritatea și competența științifică. O limbă frumoasă și corectă înveșmăntează, în tot decursul expunerii, seriozitatea științifică a fondului.

Literatura pastorală este completă și la zi, până la data apariției acestui studiu de introducere în pastorală.

În fața monumentalului curs pe care-l așteptăm, împreună cu întreaga Facultate de Teologie cernăuțeană, nu putem încheia altfel această sumară dare de seamă, decât cu urarea ca bunul Dumnezeu să hărăzească răgaz la lucru și împrejurări favorabile pentru tipărirea sa întreagă.

P. R.

Preot Dr. IOAN ZUGRAV, profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți, Memoriale vitae sacerdotalis în traducere românească.

Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1943, pgg. 14, n.ave pref.

Studiul de față este pricinuit de descoperirea unui manuscris, în arhiva Mitropoliei Bucovinei, care cuprinde traducerea unei vestite opere

occidentale „*Memoriale vitae sacerdotalis*“, atribuită lui *Claudiu Arvisenet* canonic și vicar general de Troyes.

Păr. prof. univ. Dr. Ioan Zugrav studiază manuscrisul, localizându-i timpul și copiatorii, analizându-i forma și fondul și presupunând unele adevăruri conjecturale, cu privire la autorul traducerii din latinește în românește.

Traducerea aceasta este legată de istoria sbuciumată a Institutului teologic bucovinean, când teologia se învăța aici mai mult pe „latinie“, transcrierea este făcută de trei studenți, teologi eminenți, fie din propria lor inițiativă, fie la îndemnul unui profesor, care se presupune a fi Victor Cocoreanu.

Cuprinsul memorialului este prețios și edificator pentru formația spirituală a preoților din trecutul Bucovinei.

P. R.

Diacon Dr. OREST BUCEVSCHI, prof. la Facultatea de teologie din Cernăuți, Iubirea față de aproapele, I.

Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1942, pgg. 57, n'are prel.

Vremurile ce le trăim, din ce în ce mai intens și mai dramatic, au săltat la ordinea zilei o întreagă serie de probleme morale și sociale, care privite de ochii noștri, printr'o prismă cu totul nouă și neașteptată, au devenit de cea mai acută actualitate. Clasică, sublimă, altruistă, pacificatoarea și nemuritoarea iubire a aproapelui este astăzi o problemă morală mai la ordinea zilei decât oricând. Deplin rezolvată și conturată de doctrina creștină, iubirea față de aproapele a rămas încă o problemă de rezolvat pentru viața în curs a omenirii.

Această viață în curs a omenirii a ridicat din nou această problemă morală pe scena universală a lumii, desgolind din nou câteva din cele mai tragice aspecte și forme ale crizei morale în care se sbate întreaga umanitate. Situată, mai arzător ca oricând, pe planul universal extern, de către acest războiu apocaliptic, care prin definiție luptă pentru cruce și aproapele nostru, iubirea față de acest aproape al nostru este situată tot atât de arzător și pe planul intern al Țării noastre românești și ortodoxe.

Situarea concretă și reală a iubirii față de aproapele pe planul intern românesc și ortodox va atrage după sine învingerea tuturor greutăților și piedicilor ce se opun în calea realizării tuturor desideratelor noastre naționale.

Studiul acestei probleme morale și actualizarea ei în momentele de față este, astfel, mai mult decât o idee fericită, este o necesitate imperioasă. Cu studiul acestei probleme morale se ocupă *dl prof. univ. Dr. Orest Bucevski*, dela Facultatea de teologie din Cernăuți. Plecând dela fenomenul unanim recunoscut al crizei morale ce bântue în omenire, autorul își justifică preocuparea sa cu această problemă morală și socială și studiul ei, apoi trece la expunerea principiilor preliminare necesare pentru însăși tratarea problemei.

„Iubirea naturală față de aproapele se întemeiază pe aceeași natură și descendență fizică a tuturor oamenilor, la care se adaugă tendința natu-

rală pentru viața socială și ajutorul reciproc. Creștinismul primește și desăvârșește această fundamentare, cerând să-l iubim pe aproapele și pentru faptul că toți suntem chemați — prin jertfa Fiului lui Dumnezeu — la comunitatea de viață vecinică, fericită, cu Dumnezeu — să-l iubim pentru Dumnezeu. Prin urmare și iubirea primește în creștinism o temelie nouă [comunitatea cu Dumnezeu prin chemarea la viață vecinică, fericită], și un motiv nou [iubirea lui Dumnezeu]. Iar faptul acesta, fără îndoială, contribuie efectiv la realizarea scopului urmărit de iubirea față de aproapele. Cu alte cuvinte creștinismul prin harul divin perfecționează dragostea naturală de aproapele, dându-i un motiv supranatural — pe Dumnezeu — și fortificându-i voința de realizare“. [p. 3 sp.]

După alte ample considerente de filosofie morală, autorul se oprește asupra manifestărilor naturale necreștine ale iubirii față de aproapele, conținute în maxima-sinteză, supranumită „regula de aur“: „Nu face altuia ce nu vrei să ți se facă ție!“

Autorul studiază, astfel, antichitatea păgână în ceea ce privește manifestările ei față de aproape și seamăn: ura, mânia, binefacerea, răsplata, eudaimonismul, cosmopolitismul sunt trecute în revistă și cercetate din punct de vedere critic. Sunt trecute apoi în revistă diferitele religii mari necreștine: islamismul, confucianismul, budismul, etc., pentru a se trage concluzia, că iubirea adevărată nu este cunoscută de lumea veche.

Încheind studiul anticității păgâne și al religiilor mari necreștine, autorul trece, în sfârșit, la iudaism, sau la religia monoteistă revelată a Iudeilor, care și ea este o religie neîncrăstănată, însă este superioară celorlalte religii necreștine, datorită revelației progresive al cărei tezaur doctrinar îl deține până astăzi.

Natural că iudaismul, ca religie, și Vechiul Testament, ca parte integrantă a sfintei Scripturi, cuprind elemente noi progresate, pe cale de revelație, în rezolvarea problemei iubirii de aproapele.

Totuși nici iubirea Vechiului Testament nu este încă iubirea luminoasă, sublimă și nemuritoare a Testamentului Nou. Testamentul Vechiu deschide abia zorii, el este abia prefața la marea odă, ce-o va înălța dragostei, apostolul neamurilor, în Noul Testament. Cu doctrina Noului Testament despre dragoste însă, rămâne ca autorul să se ocupe, în continuare, într-o broșură viitoare.

Studiul prezent este scris într-o limbă frumoasă și atrăgătoare, bine cunoscută d-lui prof. O. B. și din studiile sale prețioase dogmatice ce le-a scris, iar toate susținerile sunt întemeiate pe cele mai autorizate voci de moraliști streini și români.

Exprimându-ne deplina satisfacție de-a fi citit o carte rară, plină de lumină și de senin sufletească creștin, care varsă adevărat balsam binefăcător în aceste vremuri cumplite, în sufletele noastre bolnave, urăm autorului spor în studiul și actualizarea marilor probleme ale moralei și sociologiei creștine.

P. R.

Dr. IUSTIN MOISESCU, prof. la Facultatea de teologie din Cernăuți, Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera sf. Ioan Hrisostom, Căndela a. 1939-1941 (pg. 123).

Sfântul Ioan Hrisostom a fost cel mai mare și mai productiv exeget răsăritean care și-a închinat cea mai mare parte a vieții interpretării sf. Scripturi și propovăduirii cuprinsului ei poporului. El este cel mai mare exeget al Răsăritului din epoca patristică, dar e în același timp și cel mai mare orator al timpului. Fondul expunerilor sale e exegetic, iar forma sub care avea să redea mulțimii înțelesul Scripturii (al exegeziei) e cea a oratoriei.¹ El ocupă un loc de frunte printre interpreții sf. Scripturi din toate timpurile atât pentru mulțimea și frumusețea operelor sale, cât și pentru principiile pe cari le-a pus la temel a metodei lui de interpretare.

Metoda sa în interpretarea sf. Scripturi, ca aderent al școalei anti-ohene, e întrebuințarea sensului literal istoric fără să nesocotească cu totul sensul tipic al cărților T. V.

Sf. Ioan Hrisostom, după cum arată autorul în *încheiere*, (pg. 120) nu a compus un tratat teologic în care să expună în mod sistematic întreaga lui învățătură asupra sf. Scripturi. În omiliile lui însă găsim răspândite toate elementele necesare pentru alcătuirea unui tratat despre sf. Scriptură și interpretarea ei. Aceasta i-a fost și intenția autorului la alcătuirea acestui studiu.

Studiul se împarte în introducere și două părți.

În introducere face istoricul celor două școli teologice: din Alexandria și Antiohia arătând că școala antiohiană adoptând ca principiu în interpretarea sf. Scripturi sensul literal istoric al textului a adus reale servicii interpretării sf. Scripturi.

Tot în introducere ne dă pe scurt cuprinsul omiliilor sf. Hrisostom.

În partea întâia arată concepția sf. I. Hrisostom despre sf. Scriptură, tratând în trei capitole despre izvoarele revelației divine, raportul dintre V. și N. T. și despre inspirația sf. Scripturi.

Tratând despre izvoarele revelației divine, recunoaște ca izvoare ale revelației atât sf. Scriptură cât și sf. Tradiție, dar arată că atât legea scrisă a T. V. cât și a T. N. au fost rânduite de Dumnezeu numai din pricina slăbiciunii oamenilor. Omul putea să ducă o viață morală corespunzătoare vocii lui Dumnezeu pe baza legii naturale, sădită de Dumnezeu în conștiință, dacă n'ar fi păcătuit.

Tratând în capitolul II despre raportul din V. și N. T. arată caracterul tipic, figurativ al T. V. față de T. N. Sf. I. Hrisostom găsește în sf. Scriptură texte suficiente pentru a dovedi ascultătorilor omiliilor sale că Legea veche a încetat de a mai avea valoare nu pentru că a fost rea, ci fiindcă venise vremea pentru o lege perfectă.

Tratând în cap. III asupra inspirației divine arată autorul că după I. Hrisostom inspirația ca acțiune de însuflare de către Duhul sfânt a adevărilor divine în mintea autorului sfânt, nu este generală, ci numai parțială. Privită însă ca acțiune de călăuzire, de supraveghiere a Duhului Sfânt

¹ Curs litografiat la Ermineutică de prof. Dr. Haralambie Roventza, București 1931/1932, pg. 144.

la expunerea în scris, de către oameni, a adevărilor religioase, inspirația divină se extinde asupra întregului cuprins al cărților sfinte.

În partea II-a tratează despre interpretarea sf. Scripturi.

Primul principiu dela care pleacă în interpretare este că sf. Scriptură este o carte de învățătură destinată tuturor oamenilor. Temeiul religiozității constă în cetirea temeinică și continuă a sf. Scripturi de către ori cine. Dar scopul cetirii e să pătrundem sensul ei. Pentru a ajunge să pătrundem sensul sf. Scripturi, sf. Ioan Hrisostom ne recomandă câteva reguli cari sunt valabile și azi pentru exegeți: cunoștințe din Introducerea în c. sfinte, interpretarea în context, studiul filologic și gramatical, critica textului, dispoziția sufletească corespunzătoare, ajutorul lui Dumnezeu și cunoașterea sensurilor cărților sfinte: sensul literal, analogic, tipic și alegoric.

Tot în partea II-a tratează și despre folosul cetirii sf. Scripturi.

În încheiere autorul face o substanțială sinteză a activității dezvoltată de sf. I. Hrisostom ca orator și interpret biblic.

Îi suntem recunoscători distinsului profesor al Facultății din Cernăuți pentru studiul său scris cu competență, cetind operele în original ca să ne deie concepția sf. I. Hrisostom despre interpretarea sf. Scripturi.

O recomandăm călduros studenților teologi și fraților preoți precum și intelectualilor laici dornici să se adape la izvorul nesecat al sf. Scripturi.

Z. M.

MARIN ȘTEFĂNESCU,

Filosofia creștină. Contribuție la înțelegerea filosofiei.

București, ed. Universul, 1943, pagg. 350, prețul 500 lei.

Streinătatea rom. catolică și protestantă cunoaște ample și prețioase lucrări de filosofie creștină. Unele sunt scrise de teologi renumiți, altele sunt scrise de nu mai puțin renumiți filosofi.

Teritoriul filosofiei a fost considerat un teritoriu neutru, pe care se întâlneau ambele tabere, care de atâta vreme au înălțat baricade de luptă în jurul marilor afirmații spiritualiste: *Dumnezeu și nemurirea*.

Teologii, închinați veșnicului și eternului autoritativ divin al dogmei, canalizau revărsările rațiunii speculative spre credință, filosofii, închinați vremelnice și mărginitei fronde dialectice, căutau originalitate, pe care nu de puține ori au dus-o până la eres.

La noi „*filosofia creștină*“ a avut puțini reprezentanți din lumea profană a filosofilor, ceea ce a determinat, credem, omiterea acestui capitol din vol. V de „*Istorie modernă a filosofiei*“.

Anul trecut a apărut însă „*Filosofia creștină*“ a dlui prof. univ Marin Ștefănescu.

Lucrarea dlui prof. univ. M. Ștefănescu apare, spre a ne desgoli ochilor noștri uimiți de teologi sufletul curat, plin de credință, de duloșie și de dragoste al unui credincios fervent, căruia i-am dori să-i seamene toate sufletele credincioșilor noștri.

Lucrarea aceasta însă le este destinată mai ales lor, credincioșilor noștri intelectuali, obișnuți, din nefericire, cu prea multe scrieri ostile cuvântului mântuitor al sfintei Evanghelii.

Din cauza aceasta „*Filosofia creștină*” a profesorului M. Ștefănescu are mai mult un caracter expozitiv-interogativ, propunându-și mai mult a edifica lumea asupra valorii filosofice creștine, decât de a preda scolastic un material amorf și rece.

Această „*Filosofie creștină*” este din această cauză și o filosofie creștină unică.

Pretutindeni abundă cuvântul sfintei Evanghelii, oriunde el este dă-tător de ton, orice concluzie rațională pe el se odihnește, orice justificare folosită în el își are împlinire.

Cuprinsul unei astfel de lucrări, în care autorul avea mai mult o sarcină apologetică-irenică, nu putea să fie, de aceea, decât cel ce l-a ho-tărât, urmând unei bune inspirații autorul, deoarece acest cuprins se îm-parte în următoarele trei capitole, precedate și urmate de respectivele intro-duceri și concluzii:

Cap. 1. Ce este filosofia fără studiul creștinismului?

Cap. 2. Filosofia creștină.

Cap. 3. Ce este filosofia după studiul creștinismului?

Rezumând concluziile autorului, care iarăși amintim este un filosof profan, vedem că fără studiul creștinismului filosofia rămâne nu numai ne-înțeleasă, dar rămâne și fără expresia sa cea mai înaltă și mai sublimă.

Filosofii care cer despărțire de ortodoxie, de pildă, sau care încon-joară realitățile creștine, ca majoritatea, nu pot înțelege fenomenul filosofic în toată complexitatea sa, lipsindu-le expresia cea mai nobilă a spiritului omenesc, expresia creștină.

Autorul, înainte de a ajunge la astfel de concluzii, sau pe drumul ajungerii la ele, are afirmații rare și scumpe, ca nestematele, din care cităm și noi una:

„Filosofia creștină ne învață să ne dăm toată puterea la înfăptui-re a binelui și, dacă rezultatul străduințelor noastre nu este cel așteptat, să ne continuăm silințele resemnându-ne, muncind, cu neprihană, rugându-ne, căci Dumnezeu ne vede pentru a ne da răsplata cuvenită după neîntrecuta lui înțelepciune. Filosofia creștină, potrivit Noului Testament, va să zică cea mai înaltă morală, doctrina învierii din morți, a vieții eterne prin uni-rea cu Dumnezeu, a fiecăruia după destinul său, după felul cum și-a între-buînat, sau își întrebuîncează, libertatea, fără a-și pierde propria ființă. Ea exprimă doctrina libertății și totuși a destinului, a destinului și totuși a libertății, iubirii, grației, a înțelepciunii”. (pg. 338).

Cu astfel de confesiuni ce răsar pretutindeni pe paginile acestei fi-losofii creștine, autorul își exteriorizează sufletul său bogat în emoții și gânduri, așa că în multe locuri lucrarea sa este sinceră până la a lua un caracter de autobiografie (pg. 315 sqq.).

„*Filosofia creștină*” a dlui prof. univ. M. Ștefănescu va face epocă în istoria filosofiei religioase românești.

După lucrările profund creștine și fără egal ale lui Nae Ionescu, din care au văzut lumina zilei numai „*Istoria Logicei*” și „*Metafizica*”, noua lucrare de „*Filosofie creștină*” a prof. univ. M. Ștefănescu vine pro-vidențial, spre a întări temeliiile Bisericii creștine cu pietrele credinței nefă-țurate și ale dragostei sincere.

Lucrarea aceasta ar trebui să fie citită de fiecare teolog și de fie-care preot, rămânându-le carte de câpătăiu pentru gândire și viață.

P. R.

*Les plus belles pages de Pasteur, choisies et adnotées
par Pasteur Vallery-Radot.*

Paris (Flammarion) 1943, 356 pag., 48 francs.

Despre Pasteur s'a scris mult, din belșug în străinătate, mai puțin la noi. Totuși de vreo 20 ani încoace, literatura noastră, atât teologică cât și științifică, a pus în valoare și în adevărata ei lumină, genialitatea dar și credincioșia marelui Louis Pasteur.¹ Anul ce a trecut, ne-a adus o sol e în plus, care să ne vestească, că știința însăși se pleacă cu cucernicie în fața atotputernicului Dumnezeu și a religiei, ca prin aceasta să ne dea imbold nou, nouă puțin credincioșilor.

Autorul de a cărui carte ne ocupăm aici, a început de mult încă a reuni în volume și apoi a publica opera „vânătorilor de microbi”. Au apărut până acum VIII (opt) tomuri de format 8°, pe lângă care se adaugă „La vie de Pasteur” și Pasteur „Sa correspondance”.

Volumul de față cuprinde, „cele mai frumoase pagini” din opera lui Pasteur, împărțite în următoarele capitole: „Disimetria moleculară” pp. 41—56; „Fermentațiile” pp. 57—98; „Așa numite generații spontane” pp. 99—125; „Studii asupra oțetului” pp. 127—134; „Studii asupra vinului” pp. 135—140; „Boliile viermilor de mătase” pp. 141—159; „Studii asupra berei” pp. 161—168; „Teoria germinilor și aplicațiile ei la medicină și la chirurgie” pp. 169—293; „Extracte din art. cole și studii” pp. 297—332, și în fine „Cugetări extrase din operele sale” pp. 335—352.

Un studiu introductiv, concis dar bine pus la punct, cuprinzând vieța și opera lui Pasteur, ne introduce și inițiază în înțelegerea paginilor ce urmează. — Nu e intenția noastră de a releva valoarea pur științifică a celor tratate de această carte, — sunt alții mai în drept s'o facă — ci doar punctele cari ne interesează pe noi, ca fii ai Bisericii lui Hristos. De aceea ne vom mărgini la câteva capitole numai, în special la cele ce tratează despre generația spontanee.

Se știe, că până la apariția celui de care ne e vorba aici, teoria generației spontanee, ataca cu puteri diabolice creaționismul biblic. Se părea chiar, că evoluționismul va câștiga lupta. Apare însă Pasteur, „și acest Pasteur era creștin, dușman neîmpăcat al sistemului materialistic”,² și pune întrebarea „Materia poate să se organizeze ea singură? Sau în alți termeni: ființele pot veni pe pământ, fără de părinți și fără de strămoși”. (p. 100).

Pentru a da un răspuns, procedează însuși la efectuarea mai multor experiențe. Din zecile expuse, ne oprim la una mai plausibilă: „lau o materie organică perfect limpede, în așa fel alterabilă, încât mâine veți vedea-o în întregime tulbure, menținând temperatura între 15° și 20°. Pun

1. Cf. I. P. S. Mitropolitul Nicolae al Ardealului, Pasteur om credincios, în Revista Teologică, Sibiu, An. XIII, Ian., 1923, Nr. 1, pp. 1—4; René Vallery-Radot, Pasteur (1822—1893), Iași (Cercul de studii Franco-Române „Luceafărul”) 1923; Dr. Vasile Suciu, Teologia dogmatică fundamentală, vol. I, Ed. II, Blaj 1927, pag. 26; Ioan Georgescu, Apologetica religiei creștine catolice, ed. III, București 1932, pag. 20; Paul de Kruif, Vânătorii de microbi, traducere de prof. Dr. Val. L. Bologa și Dr. Lia Dima, Cluj (Lepage) 1938, pp. 60, 61, 67, 68, 124, 128, 146...; Diacon Nicolae Mladin, Doctrina despre viață a Profesorului Nicolae Paulescu, Sibiu, 1942, pag. 28; etc. etc.

2 Dr. V. Suciu, Op. cit. pag. 26.

în vas oarecare cantitate din această infuziune foarte putrescibilă, întind gâtul sticlei, apoi fierb lichidul. Aerul care era în balon este forțat de a eși prin degajarea vaporilor de apă. De altfel, încălzind lichidul până la 100°, eu distrug fecunditatea germenilor pe care aerul i-ar fi putut aduce. În momentul în care lichidul este în fierbere de câteva minute, eu închid, cu ajutorul unei lămpi, extremitatea tubului, topind sticla, pe urmă las să se răcească... aceste vase sunt în consecință lipsite de aer (conțin vid), și din punct de vedere al generației spontanee, ca și tot atât de bine al doctrinei contrare, nu este posibil ca lichidul ce-l conțin să se altereze. Presupun acum, că rup gâtul vaselor; se aude un șuerat; e aerul care intră cu forța în balon, pentru că vidul există în el. Reînchid apoi vasul. Ce e în el? O infuziune de materie organică foarte alterabilă, putrescibilă; și mai ce încă? Aer simplu, aer din această sală, care a intrat cu forța, ducând cu el tot praful care era în suspensie. Dacă generația spontană există, lichidul se va altera, căci nu e posibil a fi altfel. În fine, aceasta se întâmplă astfel; dar se alterează numai în anumite cazuri, ceea ce înseamnă că de ași lua 20 (două zeci) baloane asemănătoare cu acesta, preparate precum am indicat, astfel încât să le deschid o clipă și imediat apoi să le închid, și apoi în urmă să le las într-o etuvă, ceea ce se va întâmpla în mod constant, fără ca nimic să poată distruge puțința acestui fapt, e că un oarecare număr, rămân nealterate, fără ca să se desvolte vreun animalcul (vietate ce se poate vedea doar cu microscopul), altele mai puține, se alterează" (pp. 117—118). Toate experiențele făcute de Pasteur, l-au dus la concluzia că „la génération spontanée des êtres microscopiques est une chimère" (p. 103, cf. 120), „astăzi nu este nici o circumstanță cunoscută în care să se poată afirma că ființele microscopice ar veni pe lume fără germeni, fără părinți asemănători lui. Cei ce ar pretinde aceasta, sunt obiectul (victima) unei iluzii, a unor experiențe rău făcute, pătate de erori, pe cari n'au știut să le bage în seama sau să le evite", (p. 120), „mes expériences sont toutes debout, et toutes prouvent que la génération spontanée est une chimère"¹ (p. 122).

Iată cum a știut acest mare om de știință să apere adevărul, și prin aceasta să întărească punctul de vedere creștin, căci bine se știe că „generația spontană și transformismul erau cele două coloane de susținere ale edificiului materialist"² Pasteur a pus la pământ prima. Și totuși ar fi fost prea puțin atât. O simțea și sufletul lui „de mistic care se închide în fața tainei infinitului"³ și credința lui de catolic convins.⁴ De aceea în discursurile ce le va ține peste tot, cu conștiința apostolatului ce avea să-l îndeplinească, va preciza: „În adevăr, admir pe toți acești mari filosofi ai sistemelor nihiliste atât de puternice azi! Eh ce! noi ceilalți răbdători scrutați ai naturii, bogați în experiențele înaintașilor noștri, ajutați de instrumente din cele mai sensibile, înarmați cu severa metodă experimentală, ne împiedecăm la fiecare pas în căutarea adevărului, și băgăm de seamă că lumea materială în cele mai neînsemnate manifestări ale sale este aproape totdeauna altfel de ceia ce am crezut noi. Dar ei, dedați în întregime spiri-

1 „Experiențele mele stau în picioare și toate dovedesc că generația spontană este o himeră“.

2 Emilian Vasilescu, *Apologeți creștini*, București, [Cugetarea], 1943, p. 146.

3 Paul de Kruif, *o. c.*, p. 124.

4 *Idem*, p. 60.

tului sistemului lor, așezați înapoia voalului impenetrabil care acopere începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor, cum procedează ei pentru a ști ceva? Credeți-mi, în fața acestor mari probleme, etern subiect de meditație în singurătate a oamenilor, nu sunt decât două stări pentru spiritul nostru: pentru acela care își crează credința, credința are o soluție pe care revelația divină i-a dat-o și pentru acela care își frământă sufletul într-o urmărirea de precizări imposibile, exprimând această frământare printr-o tăcere absolută sau, ceiace e același lucru, prin mărturisirea neputinței de-a pătrunde și de-a cunoaște aceste mistere. A pretinde introducerea religiei în știință este o eroare. Mai greșită e tendința aceluia care pretinde a introduce știința în religie pentru că ar fi oprit de metoda științifică. Omul de credință nu știe și nu vrea să știe nimic. El crede într'un glas supranatural. Acesta e incompatibil cu rațiunea umană, spuneți voi; sunt de părerea voastră, dar este mai incompatibil cu rațiunea umană de a se încrede în puterea rațiunii de a deslega problema originii și sfârșitului lucrurilor. Și apoi rațiunea nu e totul: este și sentimentul; și ceiace dă totdeauna forță convingerilor omului de credință e aceea că învățămintele pe care le dă credința sa sunt în armonie cu elanul inimei sale, în timp ce credința materialistă impune naturei umane o sârbă de nestăpânit. Oare bunul simț al fiecăruia nu proclamă responsabilitatea individuală? Materialismul din contra, îl respinge. Oare la capătul ființei iubite pe care moartea vine s'o ucidă, nu simțiți ceva înăuntrul vostru care vă strigă că sufletul este nemuritor? Ar fi a insulta inima umană, a zice cu materialismul: „la mort, c'est le néant!“ (p. 314—315).

Asemeni pagini de sublimă mărturisire de credință întâlnim peste tot în opera lui Pasteur. Am îngreua caracterul acestei dări de seamă continuând a le expune pe toate. Doritorul de a le cunoaște, le poate găsi în „Les plus belles pages de Pasteur“ (cf. în special p. 320—321, citat folosit de I. P. S. Mitrop. Nicolae art. cit. p. 2—3; p. 348 și 332).

Lucrările lui Pasteur sunt cea mai edificatoare lectură apologetică pentru cel ce se pierde în hățișurile științei fără de Dumnezeu. Și ceea ce ne face să citim cu mai mare venerație, și de aceea să-și recomandăm cu toată căldura cartea de care vorbim, e faptul de a ști aceea că Pasteur, acest mare savant cu care se laudă știința de azi, a murit strângând la pieptul său crucea răstignirii Mântuitorului.¹

N. C.

¹ Paul de Kruif, o. c., p. 146; K. Kneller, *Das Christentum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft*, 1914, ed. II, p. 32, la I. P. S. Mitrop. Nicolae, art. cit., p. 4

NOTE

Cuprinsul

„Altarul Banatului”

Asupra cuprinsului revistei „Altarul Banatului” au intervenit multe nedumeriri, s’au invocat exemple venerabile și s’au dat nesfârșite sfaturi, care ne obligă a face unele precizări de vederi și de program.

După unii nedumeriți, cuprinsul unei reviste bisericești ar trebui să se asemeze cu cuprinsul unui ziar, să aducă cam aceleași vești și să aibă cam aceleași preocupări. Pretențiile acestora se datoresc unei formații intelectuale obținută aproape exclusiv din citirea ziarelor curente.

Procedura gazetărească însă nu se poate aplica tuturor problemelor care frământă știința teologică și Biserica ortodoxă la un moment dat; cel mult ea se poate aplica la organizarea unei „cronici”, sau la prezentarea unor „comentarii”, marele cuprins al unei reviste bisericești și teologice se înalță peste tonul, stilul și fondul gazetăresc.

După alții, iubitorii de exemple, revista noastră ar trebui să caute să se asemeze cât mai mult cu vreuna dintre revistele teologice din țară; să-i caute preocupările acesteia, formatul exterior, factura interioară, spre a se apropia cât mai mult de ea, până la identificare.

În cazul acesta însă, noi nu vedem nicio noimă pentru ca revista noastră să-și mai poată justifica apariția și existența.

Din contră, noi credem că drumul unei reviste teologice tinere

trebuie să devie cât mai independent, pe zi ce trece, de venerabila influență a revistelor noastre teologice consacrate, căci numai așa va progresa și va mai aduce și ea ceva nou.

În sfârșit, vin și sfătuitoarii la rând. Ei mai ales sunt mulți, bine intenționați și rău intenționați, cu vederi largi și cu vederi strâmte, cu planuri de lucru minunate, dar și cu pretenții dintre cele mai meschine...

Când toate aceste sfaturi se pot încadra armonice în cuprinsul revistei noastre, atunci „Altarul Banatului” propășește, munca sa este constructivă, iar prezentarea sa în fața publicului este superlativă...

Acesta ar trebui să fie, de fapt, felul nostru ultim al tuturor...

Când însă sfaturile nu se pot încadra, atunci ele ar trebui să fie însoțite de multă dragoste frățească și înțelegere...

Să dăm și noi câteva exemple: Ni s’a dat sfatul să deschidem în paginile revistei noastre o rubrică specială pentru diferite probleme actuale ce privesc misiunea noastră, ritualistica, dreptul canonic, dogma ortodoxă, precum și întreaga practică creștină în general, care să se rezolve pe cale erotematică, prin întrebări și răspunsuri...

Ne-am conformat acestui sfat prețios, venit dela un venerabil protopop ardelean și am deschis această rubrică specială, chiar cu acest număr.

Ni s’au cerut apoi preocupări mai apropiate de viața preotului

sătesc, mai puțin încărcate de balast științific și mai desbrăcate de pedanterie și formalism sec...

Ne-am executat și în această privință...

Acordăm, începând chiar cu acest numur, mai multă atenție destinului nostru preoțesc, precum și preocupărilor noastre de toată Dumineca și sărbătoarea: predica.

La inițiativa P. S. S. Episcopului nostru Veniamin am organizat un concurs de predici, pentru preoțimea din eparhia noastră, care sperăm să aducă roade bogate și frumoase...

Ne dăm, astfel, silința să îmbunătățim zilnic coloanele revistei și să ne justificăm apariția, fiindcă „Altarul Banatului” are o misiune bine definită de îndeplinit în această eparhie de Dumnezeu păzită și în acest colț de țară.

P. R.

Un congres

al profesorilor de teologie

Se plănuia, acum vreo doi ani, un congres al tuturor profesorilor de teologie la Sibiul Ardealului ortodox, acolo unde au mai fost astfel de congrese, de pe urma cărora s'au cules cele mai frumoase roade științifice și spirituale.

Se vede însă, că starea de războiu a ridicat în calea realizării acestui congres o mulțime de imposibilități practice, care au ucis această intenție...

Și e foarte păcat...

E foarte păcat că nu s'a putut ține acest congres și că nu se ține niciun congres al profesorilor de teologie, când toate profesiunile din această țară se adună și programează — numai anul trecut s'au

adunat inginerii, profesorii de geografie, cheferiști, etc. etc. — deoarece și teologia ortodoxă românească și Biserica noastră trec prin vremuri din ce în ce mai aspre și întâmpină adversități din ce în ce mai mari, dintre care multe cer o atitudine precisă și un răspuns autorizat. Credem, de aceea, că nu există vreun for mai ideal de discuție a problemelor teologice din contemporaneitatea creștină ca un congres al profesorilor de teologie ortodoxă din țară.

La congres ar putea fi invitate unele personalități marcante din viața noastră culturală, care astfel ar putea lua parte la discuțiile și preocupările noastre teologice și bisericești, aducându-și aportul și vederile lor prețioase... Întregul congres însă trebuie să fie sub patronajul uneia dintre cele mai reprezentative fețe bisericești, din înalta noastră ierarhie, iar la congres să fie rugați să participe toți ierarhii noștri.

Dacă s'ar realiza o astfel de participare, atunci lucrările congresului ar fi unice, ca putere de tratare și rezolvare, iar rezultatele ar fi minunate...

Câte doleanțe de corp n'au unii dintre cei ce formează categoria profesorilor de teologie? Câte probleme nu frământă astăzi lumea ortodoxă? Câte nedumeriri rămân fără luminare deplină și câte întrebări rămân fără răspuns?

Pregătite și rânduite din vreme, în toate amănuntele problemelor care cer rezolvare, aceste congrese, dacă s'ar înfăptui în spiritualitatea ortodoxă românească, ar aduce reale foloase.

P. R.

Concurs de predici

Revista noastră, la înaltul îndemn al Prea Sfinției Sale Episcopului Veniamin și spre a cultiva și stimula arta oratoriei sacre, a luat inițiativa de a organiza un concurs de predici pentru preoțimea din eparhia Caransebeșului.

Condițiile de participare sunt următoarele:

- I. Se dau următoarele douăsprezece predici, cu subiect precizat, care se va încadra în evanghelia zilei, pentru duminicile și sărbătorile mai jos arătate:

1. **Dumineca Vameșului și Fariseului:** *Despre adevărata smerenie*
[Luca 18, 10—14]
2. **Dumineca Fiului rătăcit:** *Despre risipă și necumpănare*
[Luca 15, 1—30].
3. **Dumineca lăsatului de carne:** *Despre judecata viitoare*
[Matei 25, 31—46].
4. **Dumineca lăsatului de brânză:** *Despre post*
[Matei 6, 14—21].
5. **Bunăvestire:** *Despre mântuirea în Domnul Iisus Hristos*
[Marcu 9, 17—31].
6. **Lunea Paștilor:** *Despre înviere.*
7. **Dumineca Tomii:** *Despre adevărata credință*
[Ioan 20, 19—31].
8. **Dumineca SS. Părinți dela sin. I ecumenic:** *Despre rugăciune*
[Ioan 17, 1—13].
9. **Dumineca Tuturor Sfinților:** *Despre sfințenie*
[Matei 10, 32—38].
10. **SS. Apostoli Petru și Pavel:** *Despre apostolia noastră.*
11. **Dumineca după Înălțarea Crucii:** *Despre jertfă*
[Marcu 8, 34—9, 11].
12. **Dumineca 22-a după Rusalii:** *Despre averile lumești*
[Luca 16, 19—31]

II. Fiecare preot este liber a lucra una, mai multe, sau toate predicile propuse pentru concurs.

III. Predicile se vor trimite la Redacția revistei, până la data 30 Aprilie c.

IV. Fiecare predică mai bună dintre cele propuse la concurs va fi premiată cu 1000 [una mie] lei și va fi publicată în revista Altarul Banatului.

V. Fiecare predică va avea un motto, iar într'un plic separat închis, pe care se va scrie motto, va fi cuprins numele autorului.

Invităm să participe la concurs întreaga noastră preoțime din eparhie.

REDAȚIA

CRONICĂ

Activitate eparhială

P. S. Sa Episcopul Veniamin al Caransebeşului patronează în ultima vreme evenimente de mare răsunet în viaţa eparhiei. P. S. Sa a înfăptuit, prin editarea revistei „Altarul Banatului”, unul dintre visurile cele mai scumpe mănunchiului de teologi şi demnitari eparhiali dela centru.

Sprijinul neprecupeţit ce-l acordă P. S. Sa acestei reviste ne îndreptăţeşte a nădăjdi că drumul îi stă deschis înaintea... Pătruns de nevoile duhovniceşti ale credincioşilor din eparhie, P. S. Sa Episcopul Veniamin a editat o carte de rugăciuni în mai multe mii de exemplare şi a dispus tipărirea unor Acatiste, de mare folos pentru zidirea sufletească a noastră a tuturor.

Venerabila mamă a publicaţiunilor noastre dela centru „Foia Diecezană” şi-a schimbat, în ultima vreme, haina sa formală, care este acum mai potrivită sufletului său cald interior şi ținutei sale publicistice demne datorită ostanelilor multe ale redactorului ei... Buna intenţie a unui supliment pentru popor ce-o are P. S. Sa, când va fi şi ea realizată, va mări mult utilitatea acestei reviste pentru satele bănăţene.

O serie de tipărituri de popularizare şi de propagandă religioasă, culturală şi misionară întregesc planul editorial al P. S. Sale Episcopului Veniamin. Din această serie o parte din manuscrise au fost tipărite, în mii de exemplare, iar altele îşi aşteaptă rândul...

În primăvară se va începe zidirea unui orfelinat pentru adăpostirea orfanelor din războiu, la mânăstirea de maici sf. Ilie Izvor dela Vasiova, jud. Caraş, pentru care P. S. Sa, intervenind la dl Mareşal I. Antonescu, a primit o sumă destul de frumoasă de bani...

Asemenea P. S. Sa a iniţiat deschiderea unui orfelinat de băieţi, orfani de războiu, în oraşul Caransebeş, într-una din clădirile eparhiale.

Activitatea aceasta vlădicească, care abia este la începuturile ei şi este prezentată aici doar fragmentar, se anunţă din ce în ce mai rodnică şi mai constructivă, bucurând toate inimile sincere ale celor ce iubesc cu adevărată ardore casa Domnului.

† Ion Simionescu

Savantul prof. univ. I. Simionescu, preşedintele activ al Academiei Române, a murit în 8 Ian. 1944. Cu el ţara pierde pe unul dintre cei mai aleşi fii ai săi!

Odihnească în pace!

Alegeri de noi episcopi

Membrii Congresului naţional bisericesc s'au întrunit în zilele de 10, 11, 12, 13, 14 şi 15 Ianuarie c., în colegiu electoral, pentru a participa la alegerile de Chiriarhi în scaunele vacante dela Constanţa, Buzău, Chişinău, Hotin-Bălţi, Ceta-Albă-Ismail şi Argeş.

Au fost aleși următorii :

- La Constanța:
P. P. Sa Chezarie Păunescu.
- La Buzău:
P. S. Sa Antim Angheliescu.
- La Chișinău:
I. P. S. Sa Efrem Tighineanu.
- La Hotin-Bălți:
P. S. Sa Benedict Ghiuș.
- La Cetatea Albă-Ismail:
P. S. Sa Dr. Antim Nica.
- La Argeș:
P. S. Sa Iosif Sinaitul.

Văduvitele eparhii își au aleșii lor, cari vor întrona o eră de activitate nouă și vie în Biserica ce le-a fost încredințată fiecăruia.

Prof. D. Gusti

Prof. D. Gusti, savantul sociolog, a fost ales președinte al Academiei Române, în locul decedatului I. Simionescu.

Prot. Teodor Roșca

Păr. protodiacon T. Roșca, administratorul revistei noastre a fost instalat paroh în parohia II din Caransebeș, cu care ocazie a fost hirotesit întru protopresbiter. Felicitări !

Noii contribuții la „Palatul Academiei teologice”

La donatorii inimoși, anunțați în numărul trecut al A. B., care au subscris importante sume de bani pentru clădirea unui palat al Academiei noastre teologice, s'au mai adaus: Comunitatea de avere, Caransebeș: 1,000 000 lei,

Uzinele Titan—Nădrag—Calan: 1,000 000 lei.

Profesorii Academiei teologice au subscris salariul pe o lună.

Consilierii eparhiali și preoții au subscris salariul pe o lună.

Aniversare

Prea Sfinția Sa Episcopul Vasile Lazarescu a împlinit la 1 Ianuarie 1944 vârsta de 50 de ani de viață.

Aniversarea va fi comemorată și printr'un volum omagial, la care vor contribui diferite personalități din țară.

Întru mulți ani, Stăpâne !

Copiii Frantei

Nobila Franță trece prin clipe tragice, pe care le suportă din greu mai ales copiii acestei țări.

Guvernul român a hotărât ajutorarea acestor copii, trimițându-le prin Consiliul de patronaj și Soc. de Crucea Roșie, 12 vagoane de alimente.

Conferințele Facultății de teologie din București

De câțiva ani, Facultatea de teologie din București organizează cicluri de conferințe, cu subiecte religioase, în sala fundației Dalles din București.

Anul acesta Facultatea de teologie susamintită organizează un ciclu de conferințe intitulat „Figuri ortodoxe reprezentative”, care se va ține între 3 Februarie și 6 Aprilie 1944, după următorul program:

Joi, 3 Februarie — Prof. Gala Galaction: *Sfântul Evanghelist Ioan* ;

Joi, 10 Februarie — Prof. Dr. H. Roventza: *Sfântul Apostol Petru* ;

Joi, 17 Februarie — Prof. Vasile Gh. Ispir: *Sfântul Apostol Pavel ca misionar* ;

Joi, 24 Feb. — Conf. univ. Ioan Gh. Coman: *Sfântul Grigorie de Nisa* ;

Joi, 2 Martie — Prof. Toma Gh. Bulat: *Sfântul Teodor Studitul* ;

Joi, 9 Martie — Prof. Șerban Ionescu: *Sfântul Ioan Gură de Aur* ;

Joi, 16 Martie — Prof. Ioan Gh. Savin: *Sfântul Ioan Damaschin* ;

Joi, 23 Martie — Prof. Lazăr Iacob:
Iustinian ca legislator bisericesc;

Joi, 6 Aprilie — Prof. T. M. Popescu:
Vasile cel Mare ca sfânt ortodox reprezentativ.

† Dionisie Ieremiiv

Profesorul onorar dela Facultatea de teologie din Cernăuți proto-presbiterul Dionisie Ieremiiv a murit în 7. II. 1944.

Toate generațiile de teologi cernăuțeni de după războiu au învățat liturgica și pastorală cu el.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Vaticanul sub bombe

Reședința papală, Castel Gandolfo, a fost din nou bombardată de aviația anglo-americană.

P. R.

Modificarea

Legii pentru organizarea bisericii ort.-române

Prin decretul-lege, publicat în Monitorul Oficial Nr. 296 din 18 Decembrie 1943, au fost aduse unele modificări dispozițiilor art. 12 din legea pentru organizarea bisericii ort.-române.

Modificările, cu caracter de completare, prevăd ca la alegerile de episcopi și mitropoliți vor mai lua parte — pe lângă ceilalți membri de drept — întrucât vor fi creștini ortodocși și: președintele și vice-președintele consiliului de miniștri, precum și rectorul Academiei teologice din Sibiu.

Convocarea colegiului electoral se face prin decretul Conducătorului Statului la propunerea ministrului culturii naționale și al cultelor, de acord cu Patriarhul Bisericii Ort. Române, președinte al congresului național bisericesc.

Examinarea canonică a celor aleși se face de sf. Sinod, iar con-

firmarea lor de Rege la propunerea Conducătorului Statului, urmând apoi potrivit datinelor țării, investiția regală.

Dacă, în termen de zece zile socotit dela hotărârea Sfântului Sinod nu a intervenit confirmarea, se va proceda la o nouă alegere în termenul ce se va fixa potrivit alin. 3.

Aceste modificări și adaptări, determinate de necesitățile actuale, confirmă — încă odată — totală identificare a intereselor bisericii cu ale statului, în spiritul tradiției străbune. În același timp se integrează Academia teologică „Andreiană” în drepturile ei recent câștigate, situând-o alături de celelalte Facultăți de teologie din țară.

Noul patriarh

al Bisericii copte din Egipt

După o sedis-vacanță de doi ani biserica coptă din Egipt și-a ales un nou patriarh în persoana episcopului Amba Makarius, care a fost până în prezent episcop al coptilor din Asuan, centrul mai important al coptilor Egiptului superior.

V. T.

Bombardamente asupra

Cetății eterne

În urma unor bombardamente aliate asupra Romei a fost nimicit palatul instituției misionare rom. catolice „De Propaganda Fide”.

Tot în cursul unor atacuri aeriene a fost nimicită mănăstirea *Monte Cassino*.

Director general la Culte

Prof. univ. I. Popescu-Prahova, dela Facultatea de teologie din Cernăuți, a fost numit director general la Culte.

Conferințele

Astrei caransebeșene

Despărțământul Astrei caransebeșene a organizat următorul ciclu de conferințe:

6 Februarie: Prof. V. Padu dela Facultatea de Științe din Timișoara: „Somnul și visele”.

13 Februarie: Prof. Al. Borza dela Extensiunea Universitară: „Dovezile etnobotanice ale continuității noastre”.

20 Februarie: Prof. R. Ripan dela Facultatea de Științe Timișoara: „Chimia în problema alimentării”.

27 Februarie: Prof. O. Opreanu dela Extensiunea Universitară: „Ardealul în unitatea pământului românesc”.

12 Martie: Prof. E. Pop dela Extensiunea Universitară: „Pașiuni științifice transilvănene”.

19 Martie: Prof. I. Tănăsescu dela Facultatea de Științe din Timișoara: „Razele vieții”.

26 Martie: Prof. V. Stanciu, președintele Extensiunii Universitare: „Un episcop ziarist”.

2 Aprilie: Lt. Colonel Corneliu Fortunescu: Subiect rezervat.

Conferințele se țin cu concursul „Societății române de cântări și muzică” și al școalelor din Caransebeș, în sala de festivități a liceului „Traian Doda”, în fiecare Duminică după masă la orele 16³⁰.

Duminica Ortodoxiei

Anul acesta „Duminica Ortodoxiei” va fi sărbătorită cu un deosebit fast în eparhia Caransebeșului.

P. S. Sa Episcopul Veniamin a inițiat în centrele școlare din eparhie concursuri de lucrări la religie cu elevii claselor superioare.

În cadrele unor programe de coruri și poezii religioase vor fi premiate cele mai bune lucrări și vor conferința, despre Ortodoxie,

la Caransebeș: *Păr. prof. Dr. Marcu Bănescu*, la Logoj *I. P. C. Sa Arhim. L. Busuioc*, iar la Oravița *dl Nicolae Cornean*, cons. ep. ref.

La Sfântul Mormânt

Până acum numai creștinii aveau dreptul de a intra în biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim.

În urma unui decret însă al înaltului comisar britanic din Palestina, această interdicție a fost ridicată.

Astfel, vizitatorii evrei și ghizii evrei vor trebui acum să fie lăsați să intre, în biserică de păzitorii arabi, postați la intrare.

Arabii creștini au hotărât să protesteze împotriva acestui decret, întemeindu-se pe tradiție și pe dreptul turc.

Rom. catolicismul în

Rusia sovietică

Din isvor oficial al Vaticanului, ziarul acțiunii catolice „Italia” publică un raport relatând situația disperată a preoților catolici în Rusia sovietică.

Din acest raport rezultă că toate înaltele funcțiuni ale clerului catolic sunt neocupate în momentul de față, pentru motivul că cea mai mare parte a înaltului cler catolic se află în închisoare, a fost dusă cu forța spre o destinație necunoscută.

P. R.

REDAȚIONALE

Blidariu, D.: Așteptăm cu plăcere colaborarea Cucerniciei Tale. Revista A. B. este a preoției din această eparhie, așa că paginile sale sunt deschise oricărei colaborări de valoare ce ne este trimisă din partea unui confrate din această eparhie.

Măteu, Gh.: Articolul se va publica într'un număr viitor.

Bibliografie teologică

- Anghel, V.* Creștinism și păgânism, București, Remus Cioflec, 1944.
- Bănescu, M., Prof. acad. Dr.,* Spre noua ordine socială, Caransebeș, 1943.
- Bodogae, T., Prof. acad. Dr.,* Din istoria Bisericii ortodoxe de acum 300 de ani, Sibiu, Seria didactică, 1943.
- Chialda, M., Prof. acad. Dr.,* Anul jubilar al Evreilor, Caransebeș, 1943.
- Cotoșman, Gh., Prof. acad. Dr.,* Din trecutul episcopiei Timișorilor, Timișoara, 1943.
- Episcopia Mehadiiei, Timișoara, 1943.
- Contribuții la Istoria Banatului Timișan și a Banatului Severinului, Craiova, 1943.
- Criveanu, Nifon, Mitr. Olteniei,* În grădina Ghetsimani, Craiova, 1944.
- Marcu, Grigorie, T., Prof. acad. Dr.,* Inițiativa transilvană în tipărirea Bibliei românești, Sibiu, 1943.
- Nica, A., Dr. Arhim.,* Viața religioasă în Transnistria, Chișinău, 1943.
- Reli, S., Prof. univ. Dr.,* Istoria vieții religioase românești, vol. I, Cernăuți, 1942.
- Rezuș, P., Prof. acad. Dr.,* Argumentele microfizice pentru dove-
- direa existenței personale a lui Dumnezeu, Caransebeș, 1944.
- Știința mărturisitoare de Dumnezeu. O încercare de filosofie creștină a științei, Caransebeș, 1944.
- Savin, I. Gh., Prof. univ. Dr.,* Apologetica, vol. II, București, 1943.
- Șesan, Val., Dr. prof. univ.* Curs de drept bisericesc universal, Ed. IV, Cernăuți, 1943.
- Stan, L., Prof. acad. Dr.,* Ontologia Juris, Sibiu, 1943.
- Stăniloae, D., Prof. acad. Dr.,* Iisus Hristos sau restaurarea omului, Sibiu, 1943.
- Terchilă, N., Prof. acad. Dr.,* Istoria filosofiei, Sibiu, 1943.
- Vasilache, V., Dr. Arhim.,* Predicile primăverii, București, 1943.
- Vasilescu, Em., Prof. acad. Dr.,* Introducere în filosofie, București, 1943.
- Vintilescu, P., Prof. acad. Dr.,* Liturghia în viața românească, București, 1943.
- Vlad, C., Prof. acad. Dr.,* Școala mitologică, Sibiu, 1943.
- Vlad, C., Prof. acad.,* Curs de tipic preoțesc, Caransebeș, 1943.
- Zugrav, I., Prof. univ. Dr.,* Literatura pioasă, Cernăuți, 1943.

Onor. Domni cari rețin primul număr sunt rugați a ne trimite abonamentul, pe adresa administrației revistei.

*Manuscrisele se vor trimite din vreme.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.*

Ordinea articolelor e determinată de necesități tehnice, nu de alte considerațiuni.

<i>Abonamentul anual</i>	<i>800 lei</i>
<i>Pentru instituții</i>	<i>1200 lei</i>
<i>Un număr</i>	<i>150 lei</i>

A APĂRUT:

Prot. Dr. Petru Rezuș:

**ȘTIINȚA, MĂRTURISITOARE
DE DUMNEZEU**

O ÎNCERCARE DE FILOSOFIE CREȘTINĂ A ȘTIINȚEI

Caransebeș, 1944

2
4
2 m3 v W

ANTICARIAT I. MISOARA
LEI 4

